

Univerzita Palackého Olomouc
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

II. světová válka v tvorbě Roberta Merleho
World War II. in the work of Robert Merle

Vypracoval: Jarmila Hubená

Obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání maior
Speciální pedagogika pro vyšší stupeň ZŠ a SŠ minor

Vedoucí práce: Mgr. Daniel Jakubíček Ph.D

2023

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně. Veškeré použité podklady, ze kterých jsem čerpal informace, jsou uvedeny v seznamu použité literatury a citovány v textu podle normy ČSN ISO 690.

V Olomouci dne 18. 6. 2023

Jarmila Hubená

Jméno a příjmení studenta

Poděkování

Děkuji Mgr. Danielu Jakubíčkoví Ph.D, za odborné vedení práce, věcné připomínky, dobré rady a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce.

Abstrakt:

Tato bakalářská práce je zaměřena na II. světovou válku v díle francouzského spisovatele Roberta Merleho.

Práce si klade za cíl seznámit se s pozadím druhé světové války a tím, jak tato válka zasáhla do života lidí a spisovatele Roberta Merleho, a ovlivnila tak jeho tvorbu.

Dalším cílem této práce je literární analýza dvou Merleho válečných románů *Víkend na Zuydcoote* a *Smrt je mým řemeslem*. Oba si nesou společný znak v podobě děje zasazeného do druhé světové války. Jednotlivá díla se však ve svém základu liší, byť mají společné téma, kterým je válka, poslání, smrt. Přes tyto společné znaky jsou díla ve své podstatě naprosto rozdílná z pohledu na hlavního aktéra příběhu. Nesou s sebou dva různé pohledy na válečné dění. Jeden očima prostého vojáka budoucí vítězné strany. Druhý, očima vysoko postaveného důstojníka, strany poražené.

Abstract:

This bachelor thesis is focused on World War II in the work of the French writer Robert Merle.

The aim of the thesis is to get acquainted with the background of the Second World War and how this war affected the lives of people and the writer Robert Merle, and thus influenced his work.

Another aim of this work is a literary analysis of two of Merle's war novels, *Weekend at Zuydcoote* and *Death Is My Craft*. Both carry a common feature in the form of a story set in the Second World War. Despite these common features, the works are fundamentally completely different from the point of view of the main actor of the story. They carry with them two different views of war events. One through the eyes of a simple soldier of the future winning side. The other, through the eyes of a high-ranking officer, the losing side.

Obsah:

Úvod.....	7
1. Literární tvorba jako reflexe na II. světovou válku.....	8
1.1 Robert Merle.....	8
2 Dílo Roberta Merle.....	9
2.1 Dílo s válečnou tematikou- Víkend na Zuydcoote.....	10
2.2 Dílo s válečnou tematikou- Smrt je mým řemeslem.....	15
2.3 Historická próza.....	30
2.4 Ostatní próza jako reakce na jiné události, či témata.....	31
3 II. světová válka dvěma pohledy Roberta Merleho.....	33
3.1 Pohled prostřednictvím seržanta Juliána Maillata.....	33
3.2 Pohled prostřednictvím SS-Obersturmbannführera Rudolfa Langa.....	35
4 Závěr.....	37
5 Použitá literatura a internetové zdroje.....	39

Úvod

Vybrala jsem si téma II. světová válka v tvorbě Roberta Merleho, z důvodu mého velkého obdivu k těm, kteří toto období zažili, prošli si útrapami z válečného dění osobně a přesto se dokázali vrátit zpět do života, jaký žili v předválečném období, i když to ze své mysli nikdy zcela nevytěsnili. Je obdivuhodné, když tito lidé k tomu byli schopni podávat svá svědectví a to i formou literárního díla. Tato díla se však již brzy stanou jedinými svědky válečných let, neboť pamětníci této generace, mizí v nenávratnu. Dalším mým hnacím motorem k tomuto tématu je fakt, že se ještě dnes najdou hlasy a názory, které popírají válečná zvěrstva, Holocaust a koncentrační tábory a snaží se dění v průběhu druhé světové války naprosto vytrhnout z kontextu doby.

Cílem mé práce je seznámit nás s fakty, které umocnily válečné prožitky francouzského spisovatele Roberta Merleho, ovlivnily tak jeho literární díla a ukotvily jeho pohled na svět. Tyto osobní zkušenosti pak začlenil do románů, kterými se v práci budeme zabývat.

V první kapitole se budeme zabývat poválečnou literaturou spisovatele Roberta Merleho. Zaměříme se na spisovatelovy osobní prožitky z druhé světové války a jejich odraz v jeho tvorbě. Budeme se snažit podívat se na válečné dění očima pacifisty, jakým Robert Merle bezesporu byl.

V druhé kapitole se pak zaměříme na bibliografii Roberta Merleho- válečnou prózu *Víkend na Zuydcoote* a *Smrt je mým řemeslem*, historickou prózu a prózu na ostatní témata.

Ve třetí kapitole se budeme snažit přiblížit vnímání války pohledem obou hlavních hrdinů. První je očima řadového vojáka, účastníka přímých bojů, kterého v tomto případě ztělesňuje sám autor, druhý potom pohledem vysokého důstojníka SS, který je bezhlavě oddán režimu a službě vlasti. Pohled obyčejného vojáka a pohled vysokého velícího důstojníka SS. S přihlédnutím na fakt, že hlavní hrdina románu *Smrt je mým řemeslem*, je inspirován skutečným SS důstojníkem Rudolfem Hössem, zaměříme se i na jeho životní události ve srovnání s životem knižním.

Závěr práce tvoří komparace analýz obou Merleho válečných románů. Srovnání je jak po celkové stránce vyznění románů, tak po stránce jednotlivých hlavních hrdinů knihy.

1 Literární tvorba jako reflexe II. světové války.

Po skončení druhé světové války se napříč národy, stala právě ona hlavním tématem literatury. Velká část autorů byla přímými účastníky válečných let, buď jako vojáci, nebo vězni v koncentračním táboře, popřípadě lidé, kteří se museli před nacisty skrývat. Nejvýrazněji se poválečná literatura projevila v Německu jako potřeba očistit svůj národ. Vznikla tak Skupina 47, jejíž hlavním programem byla morální obroda německého národa. Co se týče německé literatury, byla spousta autorů nucena odejít do exilu již před válkou z důvodu ochrany před nacistickou agresí.

Všichni tito světoví literáti se pak ve svých dílech, stejně tak, jako ztracená generace autorů po 1. světové válce, soustřeďují na popis dění válečných let očima obyčejného člověka, vojáka, zajatce nebo vězně a hlavním tématem je protiválečná agitace. Snaha o co nejvěrnější popis doby. O popis věcí, které se staly, které se děly a které nesmí být zapomenuty. Tématem, které je potom však nové, je Holokaust, koncentrační tábory nebo svržení atomové bomby na Hirošimu a Nagasaki.

1.1 Robert Merle

Jedním z předních francouzských spisovatelů, píšících na téma 2. světové války byl Robert Merle, jehož dílem se v této práci zabýváme. Konkrétně pak jeho protiválečnými díly *Víkend na Zuydcoote* a *Smrt je mým řemeslem*. Patří do skupiny autorů francouzské poválečné literatury, realismu. Sám o sobě říká, že byl ovlivněn americkým novým románem.

Robert Merle byl svým přesvědčením pacifista. Již v době svého dětství byl svědkem otcova přístupu k útlaku lidí a jeho názory na kolonialismus.

Z této doby Robert Merle zmiňuje příhodu, kdy si jeho matka nechala z tržiště odnést nákup malou alžírskou holčičkou. V domě kde bydleli, byl výtah. Matka se synem nastoupila do výtahu a děvčátko s těžkým nákupem nechala jít po schodišti do čtvrtého patra. Později na dotaz syna, proč nechala děvčátko jít po schodech, když s nimi mohlo jet výtahem, matka odpověděla, že to přece nepřichází v úvahu. Spisovatel hovoří o svém pocitu, tehdy malého chlapce, že byl hrůzný i komický zároveň. Matka se prý zachovala jako rasistka. Přitom šlo o mimořádně hodnou a laskavou ženu, která se pouze ztotožnila s mentalitou té doby. Ale v područí situace a doby, kdy člověk nabyde jakési představy o nadřazenosti své rasy vůči jiné, se přes všechny dobré vlastnosti, které v sobě má, zachová tak, jak je to momentálně

přirozené a přijatelné dané době.

Také jeho vlastní válečné zkušenosti mu daly tento životní směr. První světová válka mu vzala otce, druhou světovou válku zažil na vlastní kůži. Byl přímým účastníkem bitvy u Dunkerque.

„Minulost je jako zrcadlo, které odráží náš současný obraz. To znamená, že člověk se ve své podstatě nijak nezměnil. Podle mého soudu je lidstvo horší, nijak se nezlepšilo. Přinejlepším je pořád stejné. Já kdybych byl politik, důsledně bych se učil z historie. Samozřejmě je způsob válčení jiný, že zbraně jsou jiné, že se zbraně změnily, co se týče účinnosti. Plná koule vystřelená z děla v 17. století doletěla maximálně jeden kilometr. Kulka vystřelená z muškety neletěla dál, než sto až šest set metrů maximálně. To nebylo nic. Neexistovalo letectvo, neexistovaly tanky, ale mentalita lidí, lidská pýcha, lidská moudrost i lidské šílenství, vše zůstalo naprosto stejné. Číst si v historii to je jako číst si v současnosti, jen to utrpení je jiné...“¹

2 Dílo Roberta Merle

Bibliografie Roberta Merle je velmi obsáhlá. Čítá dvanáct románů a třináctidílnou historickou ságu, která mapuje francouzské dějiny 16. a 17. století. Tento soubor historických románů vyšel ve dvou cyklech. Prvních šest dílů *Fortune de France* vycházelo v letech 1977-1984, druhý cyklus o sedmi svazcích, potom v letech 1991-2003. Celá tato sága má kolem 6000 stran. *Při uvádění dobových reálií se přitom Merle opíral o spolehlivou dokumentaci.*² Poslední román vydal Robert Merle v roce 2003 ve věku 95let. Do pozdního věku si zachoval svou vitalitu a schopnost psát. Sám o sobě říká, že je za to vděčný. Hovoří o zdravém životním stylu a také o dědičnosti jako o daru, kterého se mu dostalo. Mezi jeho dílo patří také několik divadelních her.

*Robert Merle ve svých dílech neskryval levicové a především humanistické založení. Psal romány válečné, politické, sociálně zaměřené, také utopie a sci-fi s filosofickým podtextem, snad neúspěšnější byly ovšem jeho romány historické. Téměř celé jeho dílo známe i z českých překladů, mnohé knihy u nás vyšly i v několikaletých vydáních a ve vysokých nákladech. Některé jeho romány (např. *Vikend na Zuydcoote*, *Malevil*, *Až delfin promluví*) byly také úspěšně zfilmovány. V padesátých a šedesátých letech napsal také několik divadelních her,*

¹ Robert Merle, Interview - Interview | Česká televize (ceskatelevize.cz), tvůrčí skupina Ondřeje Šrámka a redakce časopisu Xantypa.

² ŠRÁMEK, Jiří. *Dějiny francouzské literatury v kostce*. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 8071982407, str. 358.

vydaných česky ve svazku *Dramata* (1966): *Flamineo, Sisyfos a smrt, Nový Sisyfos, Vláda žen, Spravedlnost v Miramaru*.³

Všechna Merleho díla byla protiválečná nebo v nich odkazoval na ztrátu základních lidských hodnot jako důsledek fanatismu a rasismu, či v souvislosti s touhou po vládě a moci.

2.1 Dílo s válečnou tematikou- Víkend na Zuydcoote

Svůj první román dokončil v roce 1949, nepočítáme-li tedy, jeho kvalifikační práci, která vyšla knižně- *Oscar Wilde* a kterou sám autor, jak řekl, považuje za své první literární dílo.

Víkend na Zuydcoote (1971, 1988) *Week-end á Zuydcoote* (1949), autorova prvotina, román o atmosféře dvou dnů, během evakuace britských vojsk ze zálivu Dunkerque.

10. 5. 1940 Německo realizovalo svou první vojenskou operaci na západní frontě úderem Luftwaffe na strategická centra ve Francii a zemích Beneluxu. Samotné tažení trvalo 32 dní.

*Z důvodu, že Hitler chtěl svoje tanky pro postup na Paříž, likvidaci spojenců kolem Dunkerque ponechal německému letectvu. Tyto útoky však byly britské letouny schopny odrážet a to umožnilo získat nějaký čas pro přípravu k evakuaci spojeneckých vojsk z obkličeneho zálivu. Tato evakuace byla nazvaná operace Dynamo*⁴.

Na konci bylo 400 000 spojeneckých vojáků a další tisíce francouzských vojáků, kteří se stáhli na pobřeží Flander, nedaleko francouzského přístavu Dunkerque. Přímou v tomto válečném dění se Robert Merle nacházel. Jako styčný důstojník a překladatel sloužil pro spojení s britskými silami. V roce 1940 byl u Dunkerque zajat Němci.

Německá Luftwaffe útočila na desítky lodí a potápěla je, avšak k pobřeží připlouvaly lodě z celé Anglie. Amatéři, rybáři, kdokoli uměl řídit člun. V průběhu několika dní bylo evakuováno na 338000 vojáků. Aby byl ústup krytý, dalších téměř 40000 vojáků bránilo ulice města. Tyto se na konci operace již nepodařilo evakuovat. Jako zajatci tak padli do rukou Třetí říše.⁵

Za neúspěšné pokusy o útěk byl poslán do kázeňského zajateckého tábora. Tři roky tak strávil v táboře v Dortmundu. O této vlastní válečné zkušenosti ze zálivu Dunkerque román *Víkend na Zuydcoote* napsal. Tuto knihu poslal do nakladatelství Juillard, kde ji velmi

³ Robert Merle. Epilog – iLiteratura.cz

⁴ SHAW, Antony. *Druhá světová válka den po dni*. V Praze: Naše vojsko, 2004. ISBN 80-7249-195-4, str. 22-23.

⁵ Bitva u Dunkerque: Když 400 000 vojáků čekalo na záchranu. Zoufalý pokus o evakuaci se Spojencům vyplatil REFRESHER.cz

pohrdavým způsobem, jak sám uvádí, odmítli. Poté ji zaslal do nakladatelství Gallimard, kde se dostala do rukou francouzského prozaika Raymonda Queneau⁶. Ten knihu vydal a dočkala mimořádného úspěchu a ocenění. Byla oceněná prestižní literární cenou Goncourte, francouzsky *Prix Goncourt*.⁷

V roce 1964 se kniha dočkala filmové adaptace. Režie se ujal Henri Verneuil. Do hlavní role Maillata obsadil Jeana- Paula Belmonda.

Jak jsme již výše uvedli, Robert Merle byl přímým účastníkem bojů o Dunkerque. Román, který vznikl je tedy autobiografickým dílem zasazeným do příběhu francouzského vojáka, seržanta Juliána Maillata. V díle se opírá o svou nepěknou zkušenost, využívá svoji mimořádnou pozorovací schopnost a empatii. Zároveň, ale podává svědectví o atmosféře, myšlení a chování lidí, kteří jsou zatlačeni do kouta v situaci, kdy už neočekávají nic jiného než záchranu nebo smrt.

Román líčí dva dny života obyčejného vojáka, seržanta Juliána Maillata, který se tak, jako tisíce dalších snaží, při evakuování britských vojsk v zálivu, dostat na loď.

Kniha je rozdělena do čtyř částí: V sobotu ráno, V sobotu odpoledne, V neděli ráno a V neděli večer. Forma vyprávěče je v er- formě. Každý úsek dne je popisně ztvárněn, co se Maillatovy činnosti týče. Velmi časté je užití přímé řeči. Děj knihy je založen převážně na ní. Občas se vyskytují úseky, kdy Maillat hovoří sám k sobě vnitřní řečí.

Sám autor o této knize hovoří : „*Vikend na Zuydcoote vypráví takřka autobiograficky, samozřejmě s jistou literární nadsázkou, moje vlastní zkušenosti na Zuydcoote. Jak víte, byly to hrozné zkušenosti. Je to zvláštní kniha. Vypráví o tragických událostech, ale zvláštním způsobem...*“⁸

U zuydcooteské Sany je něco jako tábořiště rozcupované francouzské armády, pěšáků z různých jednotek, bez velitelů, s minimální výzbrojí, ztrácejících vojenskou morálku. Lidé fungují jaksi automaticky, jako figurky zahnané do malého prostoru. Obyčejné dny,

⁶ Raymonda Queneau- francouzský spisovatel, dramatik, literární kritik, bývalý surrealista, scénárista a překladatel. Dostupné z: iLiteratura.cz

⁷ Goncourtova cena (fr. *Prix Goncourt*) je nejvýznamnější francouzská literární cena. Vznikla na základě závěti Edmonda de Goncourta, v níž ustanovil zřízení desetičlenné akademie (l'Académie Goncourt), která od roku 1903 každoročně vybírá nejvýznamnější román francouzské literatury..

⁸ Robert Merle, Interview - Interview | Česká televize (ceskatelevize.cz), tvůrčí skupina Ondřeje Šrámka a redakce časopisu Xantypa.

neobyčejné všudypřítomným stínem smrti za zády se zdají být zastavením v čase. Život se scvrkává na základní lidské potřeby, jakými jsou jídlo, spánek, přítomnost nejbližších druhů, rozhovory s nimi a cigarety. Občasné nálety již nikoho nepřekvapí a pach rozkládajících těl už nikdo nevnímá.

Děj knihy je postaven na dialozích přítomných osob a téměř groteskních situacích, navinujících se na sebe. Hlavní postavou je francouzský voják, seržant Julien Maillat. Se svými kamarády Alexandrem, Dhérym a Piersonem tráví čas na břehu moře, nedaleko od místa, kde probíhá evakuace britských vojáků. Svůj momentální příbytek vytvořili ze staré anglické sanitky. Sedají spolu kolem ohniště, kde ohřívají masové konzervy a vedou spolu nic neříkající rozhovory, které jsou pro ně zásadní v tom, že zapomínají na dění kolem nich, utužují vzájemné vztahy, důvěru a vědomí, že přes děsivost každodenního života, každý z nich zatím zůstal člověkem. Příprava jídla je záležitostí Alexandra. On je také patronem zásob a spravedlivě je rozděluje. Každý z nich to má nastavené jinak, někdo vzpomíná, někdo se upíná k budoucnosti, Maillat zůstává uzavřen ve své schránce a nedozvídáme se o něm více, než chce on sám.

Alexandr je jediným, který se vzpírá představě, že se jejich parta rozejde. Dhéry chce odejít, protože nechce čekat, až dorazí Němci a Maillata nabádají k pokusu dostat se na loď. Maillat umí anglicky a tak se nakonec rozhodne, že se pokusí nalodit na některou z lodí.

O tomto okamžiku spisovatel zmiňuje, že lodí bylo málo a vojáků hodně, pro Francouze tak místo na lodích nebylo. Zprvu se prý na Angličany v duchu zlobil, posléze mu však došlo a pochopil, že už z jakéhosi principu je jasné, že nejprve, z logiky věci, nalodí spojenci své vlastní lidi.

Když Maillat čekal mezi Angličany na nalodění, zaútočili Němci. Schoval se do staré garáže a zde se seznámil se s dalším Francouzem Pinotem. Poslal ho pak místo sebe za Alexandrem. Když se mu podařilo nalodit, došlo opět k německému útoku a Maillat byl uvězněn na hořící lodi. Skokem do vody zachránil život.

V této části knihy je popisován souboj člověka se sebou samým, kdy tváří v tvář jisté smrti ochabuje myšlení lidí a jeden ze základních pudů, pud sebezáchovy. Je to jakási obrna myšlení i těla v konfrontaci s blížícím se koncem. Strach, panika a chaos způsobí, že většina na lodi volí smrt uhořením, místo pokusu skočit do vody a doplavat na břeh.

I na Maillata tato ochablost působí, přesto se v poslední chvíli odhodlá a přemlouvá ke skoku i Angličana Atkinse.

„Nemůžu vyskočit,“ opakoval Atkins strnule a otupěle. Jeho obličej byl najednou úplně bezduchý. Maillat se na něho zadíval. Atkins, po celou dobu tak klidný a odvážný! A teď má zemřít jen proto, že si netroufá skočit z výšky několika metrů! Maillat s ním zuřivě zacloumal. „Atkinsi, vy skočíte, vy mě poslechnete! Vyskočíte! Nařizuji vám, abyste vyskočil!“ Atkins sebou nechal bez odporu cloumat zprava doleva. Měl strnulý a otupělý výraz...⁹

Maillat doplaval na břeh a šel se umýt do domu na pobřeží. Tam potkal mladičkou dívku Jeanne a její sestru Antoinettu. Zanedlouho se do domu vrací a Jeanne tam již byla sama. Nachází tam dva vojáky, kteří Jeanne znásilňují. Po krátké potyčce oba zastřelí. Maillat si uvědomuje, jak jej válka zbavila veškerých emocí a jediné, co v člověku zůstalo, je pud sebezáchovy.

„Víš jakej jsem měl pocit, když se ti dva sesuli? Dovedeš si to aspoň trochu představit? No co bys řek, hádej!“ ...„Měl jsem chvíli takovou ryzí radost. Představ si, ti dva byli najednou jako beránci.“ Šílí z toho a je šťastný zároveň. „Hned po tom jsem měl pocit, že jsem to zvorál!“ Ví, že zabil, ale je rád že přežil. Přesto ho trápí svědomí. Trvá to však jen chvíli. Je si vědom že se zbavil násilníků, které válka zbavila veškeré lidskosti, tak o nich nechce přemýšlet, uklízí s Jeanne dům a zbavuje se těl s pocitem úlevy. Snaží se zahnat pocit viny do kouta a nemyslet. Přes všechno to násilí, ale sám sobě zůstává člověkem právě v okamžiku, kdy Jeanne zachrání před znásilněním. S dívkou se sblíží, ale ta odmítne opustit dům. Slíbí Maillatovi, že odejde druhý den a on s ní v domě zůstává. Nepřítel se blíží a útočí a Maillat i Jeanne nakonec společně v domě umírají.

Merle mistrně tyto okamžiky popisuje a je tak velmi snadné ponořit se do atmosféry, do hlavních postav, pochopit jejich jednání. Zrovna tak skvělým způsobem vytyčuje důležitost každého okamžiku, protiválečný postoj a nesmyslnost válečného běsnění. Hrdinové žijí právě jen tím každým, jedním okamžikem a to z důvodu přežití. Nic se jim nesmí dostat pod kůži, každá emoce, každý projev slabosti by je zničil dřív než nepřítel. Nejlépe je to vidět v situaci, kdy zemře Alexandr. Nezbyval čas na smutek nad ztrátou kamaráda, vzal by jim poslední zbytky energie, kterou potřebovali, aby sami přežili. Mozek musel přemýšlet systematicky a realisticky a bylo třeba jednat rychle.

⁹ MERLE, Robert. *Víkend na Zuydcoote*. Praha: Naše vojsko, 1971, str.90-91.

„Udělám mu kříž,“ řekl Pierson. Maillat vstal. „Neuděláš! Kdybychom označili jeho hrob, po válce by ho sebrali a dali na ten jejich posranej vojenskej hřbitov!“ „Kurvy!“ dodal prudce, hlasem chvějícím se vztekem. „Nedají pokoj ani po smrti.“

„Tak co?“ řekl Pinot.

„Zakopem ho pod strom, a hotovo!“ Podíval se na Piersona. „Pojďme!“

„Hned?“ řekl Pinot zděšeně. „Ano hned,“ řekl Maillat. Pierson vstal taky...¹⁰

Vše se děje ve chvílích, kdy jde o život, a člověk se musí umět rozhodovat, okamžik znamená věčnost, lidi jsou buď silní, nebo slabí, leccos se zjednodušuje. Válka ovládá i deformuje myšlení každého jednotlivce.¹¹

Smrt hlavního hrdiny na konci knihy je paradoxem k snaze za každou cenu zachovat holý život. Celou dobu tu je hrozba smrti a celou dobu snaha s ní bojovat a tento boj vyhrát. Nakonec tento zápas se smrtí změní náklonnost, ryze člověčí cit a empatie k bezbranné dívce. Pocit jakési cti, nenechat zranitelnou dívku osamocenou, tak vede k jejich společnému, neoddalitelnému konci.

Jakkoli je Merleho dílo výjimečné, svou výpovědí je možné přirovnat ho k Remarqueově dílu *Na západní frontě klid*. Ač se v mnoha směrech od sebe liší a každý z autorů má svou osobitou formu vyjadřování, přesto v nich můžeme nalézt velkou podobnost. Obě díla mají válečné téma. Text je postaven na častých dialozích hlavních postav, kde je hlavní hrdina obklopen partou kamarádů, spolubojovníků. Tito tráví povětšinu času pohromadě, jejich vzájemné rozhovory je drží nad vodou. Obě díla jsou jasnou obžalobou války a nesmyslnosti umírání. Postavy bojují o holý život, nic jiného už nemá smysl, kromě jídla, cigaret a přežití. Všechny lidské emoce jsou potlačeny. Lidé se chovají automaticky, bez přemýšlení o budoucnosti. Časté použití přímé řeči připomíná až reportážní výpověď. Také závěr knih má určité podobnost ve smrti hlavního hrdiny. Ten umírá, aniž by si byl v té chvíli příchodu vlastní smrti vědom. Přichází tak rychle a tak nečekaně. Zmínka o smrti je jen krátká, uzavírá celé dílo a víc není třeba dodat, abychom pochopili tragičnost doby a zbytečnost umírání. Společným znakem je také fakt, že oba autoři v románu líčí své vlastní zážitky z té doby.

Rozdílné je pak pásmo vypravěče. V Merleho *Víkendu na Zuydcoote* je použita er-forma, zatímco dílo Remarqua je v ich-formě. Časové pásmo také neodpovídá. Merleho dílo popisuje

¹⁰ MERLE, Robert. *Víkend na Zuydcoote*. Praha: Naše vojsko, 1971, str. 163.

¹¹MERLE, Robert. *Víkend na Zuydcoote*. Praha: Naše vojsko, 1971, předmluva.

pouhé dva dny, Na západní frontě klid delší časové pásmo s občasnými retrospektivními pasážemi. Styl výpovědi přesto určité podobenství skýtá.

Ač je jedna kniha z doby 1. světové války a druhá z 2. světové války zřůdnost obou těchto válek je velmi patrná. Zde se střetává realistická ztracená generace Ericha Maria Remarqua s naturalismem a realismem Roberta Merleho, ovlivněného americkým novým románem a vypovídá o tváři zla jakékoli války. Dalším spojovacím článkem obou autorů je jejich pacifismus.

2.2 Dílo s válečnou tematikou- Smrt je mým řemeslem

Smrt je mým řemeslem (1950, 1960, 1990) *La Mort est mon Métier* (1952), dílo napsané na základě životního příběhu nacistického velitele koncentračního tábora Osvětim, Rudolfa Hösse je v pořadí druhý Merleho rovněž s tématem 2. světové války, vyšel v roce 1952. Na rozdíl od jeho prvotiny *Víkend na Zuydcoote*, kde jsou hlavními motivy přežití, morálka, přátelství a smrt, je román *Smrt je mým řemeslem*, syrovou výpovědí velitele koncentračního tábora. Motiv smrti tu taktéž vyniká a nemůže tomu být jinak u děl z období II. světové války. Hlavní hrdina románu Rudolf Lang je vytvořen podle skutečné postavy SS-Obersturmbannführera Rudolfa Hösse. Jméno hlavní postavy Rudolfa Langa pak Merle zvolil podle skutečného křestního jména Rudolfa Hösse a příjmení Lang, je příjmením, které Rudolf Höss používal, když se po válce skrýval.

„Román Merlův, psaný ve formě vlastního životopisu esesáckého důstojníka Langa, velitele vyhlazovacího tábora v Osvětimi, je působivou obžalobou fašistické zřůdnosti... Autorovo základní hledisko- zamyšlení nad morálním problémem- se kříží s jeho viděním společenské reality. Nejsilnější je román tam, kde se oba pohledy srážejí v jedno.“¹²

Když byl román ve Francii vydán, nesetkal se s žádnými příznivými ohlasy, naopak čelil ostré kritice. Francouzi byli přesyceni válkou a jejími útrapami. Nikdy se zcela nesrovnali s kapitulací vůči Německu. Nechtěli již o válce ani číst, ani mluvit, chtěli zapomenout. Sám autor uvádí, že to byl také jeden z hlavních důvodů, který ho k napsání díla vedl. Lidé by neměli zapomínat, už jen proto, aby se válka nikdy neopakovala. Navíc fakt, že v knize autor promlouvá hlasem „kata z Osvětimi“ nebyl naprosto pochopen. Autor sám říká, že teprve o

¹² MERLE, Robert. *Smrt je mým řemeslem*. 2. vyd., (V NV 1. vyd.). Praha: Naše vojsko, 1960. F.VRBA, Rudé Právo, 13.2.1956. Z kritik o prvním českém vydání.

dvacet let později byla jeho kniha přijata, jako historické dílo. Jako výpověď a obžaloba dané doby.

Naopak ve světě se kniha ihned po jejím vydání, dočkala velkého ohlasu. Byla přeložena do několika jazyků, reakce byly okamžité a Merlemu zajistily další úspěch.

Pásmo vypravěče zaujímá sama hlavní postava Rudolf Lang, kniha je tedy psána ich-formou. Z tohoto hlediska se dá velmi dobře předvídat, jak složité pro autora bylo, tímto způsobem hlavní postavu ztvárnit. Bylo zcela nutné, aby se Merle pokusil na okamžik vstoupit do Hössovy mysli a uvažovat jako on. Jde tedy o jakési fiktivní setkání francouzského intelektuála a bývalého nacistického velitele. Merle ani na okamžik neváhal zabývat se tak těžkým tématem jako je válka, totalitní režim, násilí a genocida.

Tímto počinem se však Merle nedostává do pozice obhájce Rudolfa Hösse, jak byl kritikou často napadán, ale snaží se zkoumat a podat vysvětlení, kdy se začíná rodit zlo. Zabývá se etickými otázkami, které souvisí s trestem a odpovědností za válečné zločiny. Kniha je proto neúprosným portrétem člověka, ztvárňujícího zlo a ukazuje, jak se jednotlivci nebo i skupiny mohou stát nástrojem v rukou diktatury. Klade nám otázku kdy, v jakém okamžiku se to zmíněné zlo rodí, kde je v člověku ukryto a co je prvotním spouštěčem, aby proniklo na povrch. Zda je v jádru člověk opravdu tak labilní, že je schopen páchat zřůdnosti na ostatních lidech, na ničím neproviněných ženách a dětech ve jménu jakékoli ideje.

Merle čerpal i z osobních zápisků skutečného velitele tábora Rudolfa Hösse a hledal odpověď na otázku, jak je možné, že se člověk může stát někým, kdo je schopen chladně, bez sebemenší výčitky svědomí organizovat masové vraždy a odmítat za ně jakoukoli odpovědnost. Jako autor se snažil zůstat objektivní a nechtěl se nechat unést rozhořčením a hrůzou, proto napsal knihu v ich-formě, což pro něj bylo velice obtížné. Potřeboval k tomu velkou odvahu, neboť se musel doslova ponořit do hrůzy, na kterou by raději zapomněl. Takto vyjádřil své pocity: „... Je strašné, když se člověk začne chovat hůř než divé zvíře. Zvíře zabíjí, aby se nasytilo. Neničí všechno kolem sebe, jakmile utiší hlad, přestane zabíjet. Je naší povinností se snažit, aby se lidstvo už nikdy neocitlo tak hluboko.“¹³

¹³ merle-med.rtf (svkul.cz) Zpracovala: Lenka Štolfová.

Román je rozdělen do sedmi kapitol, jejichž názvy jsou pouze letopočty: 1913, 1916, 1918, 1922, 1934 a 1945. Kapitoly ovšem nestojí pouze v daném roce, nýbrž se chronologicky v čase posouvají dál. Děj je vyprávěn v minulém čase, vypravěč nás však nedokáže zasvětit do budoucnosti, ve fázi právě vyprávěného úseku ji nezná, je součástí jen té chvíle, o které nás informuje. Čtenář je součástí jeho života teď a tady a chronologicky se s ním v příběhu posouvá dál.

Hlavní hrdina románu *Smrt je mým řemeslem*, Rudolf Lang, nás dějem provází od svého dětství. Formou, která v nás vzbuzuje pocit, že čteme čísi životopis, zповěď či deník, nás vtahuje do svého života a nutí nás přemýšlet o charakteru člověka, který se z chlapce, třesoucího se strachy před svým vlastním otcem, mění v monstrum bez projevů empatie.

Knihou je jakousi psychologií postavy a je pozoruhodné, jak mistrně se Robert Merle zhostil role vypravěče, jehož ústy promlouvá jeden z válečných zločinců 2. světové války. Zvláště části, kde Rudolf Lang popisuje přípravy plynových komor a spaloven za účelem větší efektivity práce a popisné pasáže hromadného vraždění nás dokáží naprosto šokovat. Uvědomění si faktu, že jde skutečnost, která se opravdu stala, bez známek fikce, je velmi silnou protiválečnou výzvou.

Okázale ztvárněný je strach malého hochy Rudolfa z přísného otce. Dále jeho fantazijní pasáže, kdy utíká do svého světa před svým vlastním strachem. V každé této jeho představivé pasáži je však motivem autorita, zbraň, násilí a to už v době, kdy byl Robert Lang chlapcem. Také rytina ďábla, která je otcem nalepená na dveřích záchodu u Langů, vzbuzuje v Rudolfovi obrovský strach. Také ji vidívá ve svých představách, kde střílí do tohoto obličej a cupuje ho na kusy. Později se mu tato rytina znovu připomíná v momentu, kdy se před Siebertem zastydí za svůj úmysl sebevraždy a bere do rukou německé noviny. V karikatuře Žida na první straně spatří onu podobu ďábla a nenávist k této podobě okamžitě přesouvá do nenávisti k Židovi. Žid je pro něj ono vypočtení ďábla.

Také se mu v těchto snových postavách často promítá jeho otec, který pro něj ztvárňuje nejvyšší autoritu. Po otcově smrti tyto autority vyhledává po celý svůj život.

Heidrich Lang, fanatický otec Rudolfa, trpí utkvělou představou, že syn musí být služebníkem církve, aby odčinil rodinné hříchy. Hříchy, které má na mysli nejsou však

nějakým rodinným prokletím, nýbrž se týkají pouze otce Langa. Aby synovi vysvětlil, proč je třeba rodinu očistit, vypráví mu o svém pochybení, ke kterému došlo před Rudolfovým narozením a kterého se dopustil v Paříži.

Otevřel oči a zahleděl se do prázdna. „Rudolfe - nějakou dobu - přesněji - několik týdnů – před tvým narozením – jsem musel – obchodně...“ Pak odslabikoval s odporem: „...do Francie, do Paříže...“

Zarazil se, zavřel oči a z jeho tváře zmizela poslední stopa života.

„Paříž Rudolfe, je sídlem všech neřestí.“

Pojednou se vztyčil na židli a upřel na mne své hněvem planoucí oči. „Chápeš?“

Nechápal jsem, ale jeho hlas mě naplnil hrůzou a á odpověděl přiškrceným hlasem: „Ano, Otče.“

„Bůh,“ pokračoval tiše, „ve svém hněvu – navštívil – mé tělo a mou duši.“ Hleděl do prázdna. „Onemocněl jsem,“ řekl s nevýslovným odporem, „léčil jsem se a uzdravil – ale duše se nikdy neuzdraví.“ Náhle začal křičet: „Neměla se uzdravit!“¹⁴

Ač není v knize nijak vysvětleno, nabízí se domněnka, že se otec v Paříži nakazil syfilidou. Vyléčil se, ale zůstaly mu následky týkající se nervového systému. Heidrich Lang byl tedy v důsledku zbabělec, který za své hříchy, za svoje selhání a nevěru trestal celou rodinu. Jeho jakýmsi sebebičováním, trpěla celá rodina.

Matka Rudolfa svého manžela slepě poslouchala a jediný člověk v domě, který dokázal být na malého chlapce milý, byla služebná Marie. Ta jediná se také Rudolfa zastala, když se řešil incident ve škole. Rudolf nechtěně povalil kamaráda a ten si zlomil nohu. Vyzpovídal se faráři a doma nic neřekl. Otec se to však dozvěděl a byl na syna hrubý a ponižoval jej. Marie jedinou větou odsoudila otcovo jednání a byla vypovězena ze služby. Rudolf už tedy neměl nikoho, kdo by vůči němu projevoval nějaké city. Nadobro ztratil víru. Aby toto své rozhodnutí deklaroval, později oficiálně ukončil svou příslušnost ke katolické církvi na matričním úřadě.

Ivan Klíma v předmluvě ke knize *Velitelem v Osvětimi*¹⁵, porovnává tuto životní etapu odvrácení se skutečného Rudolfa Hösse, k církvi, s Josifem Vissairionovičem Stalinem. Oba zběhli z duchovní cesty a oba za sebou zanechali miliony mrtvých.

¹⁴ MERLE, Robert. *Smrt je mým řemeslem*. 2. vyd., (V NV 1. vyd.). Praha: Naše vojsko, 1960. Živé knihy (Naše vojsko).

¹⁵ HÖSS, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi: autobiografické zápisky*. Přeložil Petr DVOŘÁČEK. Praha: Academia, 2006. Stíny. ISBN 8020014713, str. 8, předmluva Ivana Klímy.

Zanedlouho po této příhodě Rudolfův otec umírá a matka se snaží upustit od přísných pravidel, která otec udržoval. Rudolf to ale odmítá. Přejímá na sebe urputnou otcovu povahu a chce zachovat jeho řád, což je velice zajímavý moment. V okamžiku, kdy se celé rodině svým způsobem ulevilo od psychotického otce, nechce tuto situaci přijmout, nechce se začlenit do nálepky jakéhosi slabocha. Ani po otcově smrti nehodlá dopustit, že by selhal a tak neplnil své povinnosti, které mu byly prikazovány. Což si protiřečí s pozdějším Rudolfovým vystoupením z církve. To bylo ale nejspíše jakýmsi dokončeným vzdorem proti otci, který v něm kdysi viděl faráře. Je to téměř rub a líc jedné mince. Na jedné straně revolta proti otci, na druhé straně udržení pevného řádu a vzhlížení k autoritě. To, že otcovy požadavky nesplnil, jej později uvrhlo do izolace od rodiny, příbuzní jej obrali o veškerý majetek. Přesto tuto revoltu dotáhl Rudolf až do samého konce záznamem na matričním úřadě: Bez vyznání, ale věřící.

Vypukla 1. světová válka a třináctiletý Rudolf se dvakrát neúspěšně pokusil dostat na frontu. Tato věc byla zřejmou snahou Rudolfa Langa, uniknout z rodinného prostředí, či se od rodiny zcela distancovat, neboť tam necítil žádnou citovou vazbu, nic, co by ho v rodině drželo.

Začal pracovat v nemocnici a nebylo mu ještě ani 16 let, když dostal nabídku sloužit v armádě. Řád, drezura a poslušnost se staly Rudolfovou životní náplní. Plnění rozkazů, organizovanost. Prošel několika bitvami. Po odchodu z armády si našel práci v továrně na kovové skříně. S přítelem Schraderem se později nechali naverbovat do Freikorps.¹⁶

I když už měl Rudolf zkušenosti z boje z 1. světové války zdá se, že teprve až se stal součástí Freikorps, našel to pravé. Pocit pospolitosti, bezhlavé ničení mu dávalo životní směr. I když v té době byla již podepsaná Versailleská smlouva a jejich oddíl tak byl pokládán za povstalce, pokračovali ve svém vražedném běsnění.

...Pálili jsme vesnice, plenili usedlosti, káceli stromy, nečinili jsme rozdíly mezi civilisty a vojáky, mezi muži a ženami, mezi dospělými a dětmi. Všechno lotyšské bylo odsouzeno k smrti. Když jsme se zmocnili nějaké usedlosti a pobili její obyvatele, nacpali jsme mrtvolý do studně, naházeli na ně granáty, večer jsme pak vytahali všechn nábytek na dvůr a už to hořelo jedna radost, plameny šlehaly vysoko a jasně nad sněhem. Schrader mi tiše říkal: „Tohle nemám

¹⁶ Dobrovolnické sbory, tzv. Freikorps- žoldněři. Poručíci vedli jednotky vlastním jménem a rozkazy vykonávali podle vlastního uvážení, nechávali zastřelit každého viníka bez soudu. Jejich heslem bylo „Rozdávat a brát smrt“. HÖHNE, Heinz. *SS: elita ve stínu smrti*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3972-4, str. 52.

řád. " Já neodpovídal, díval jsem se, jak nábytek černá a kroutí se v plamenech, a cítil jsem, jak opravdu skutečné jsou věci kolem mne, když je mohu ničit..."¹⁷

Tento úryvek z knihy je určitou předzvěstí budoucího Langova chování a jednání. Fascinace ohněm a kroutícím se nábytkem jde ruku v ruce v paralele kroutících se lidských těl v osvětimských spalovnách.

Po rozpuštění Freikorps, pracuje Rudolf Lang, kde se dá. Je hladový, nemá střechu nad hlavou, jeho život ztratil řád, na který byl uvyklý, a proto pomýšlel na sebevraždu. V tomto momentu, kdy se Rudolf chystal zabít, se ukazuje i jeho praktická a důsledná stránka osobnosti. Uvažoval, že to nemůže udělat dřív, než dostane výplatu. Důvodem byl jeho dluh kamarádovi. Nedokázal by připustit, aby odešel ze světa a zanechal po sobě nevyřízené záležitosti. I když byl Rudolf ze své momentální situace zoufalý, nejednal zkratkovitě. S perfekcionismem sobě vlastním, plánoval svou sebevraždu tak, aby odložil peníze na dluh, koupil si jídlo a dosyta se před smrtí najedl. Zde je opět znát jeho chladné, střízlivé uvažování a organizovanost. Řekl si, že je nutnost se zabít, tak to jednoduše chtěl provést, stejným způsobem později chladně a věcně řeší likvidaci Židů. Přítel Siebert mu na poslední chvíli sebevraždu rozmluví apelací na jeho občanskou povinnost Němce. Rudolf se zastydí a současně se vstupem do NSDAP nachází nový smysl života.

„Heil Hitler!“ V hrudi se mi rozlehl silný zvuk jejich hlasů. Naplnil mě hluboký pocit klidu. Nalezl jsem svou cestu. Táhla se přede mnou, přímá a jasná. Čekala na mě povinnost, v každé minutě mého života.¹⁸

Krátce na to skončil Rudolf Lang ve vězení, za vraždu učitele Kadowa, který údajně udal jeho kamaráda z Freikorps, Schlagetera. On a jeho dva druhové byli vybráni, aby Kadowa našli a popravili. Učitele doslova utloukli a zahrabali. Přece jen to byl udavač jeho kamaráda, a proto byl pevně přesvědčen, že udělal správnou věc. Byl odsouzen na deset let. Forma popisu, jakou Merle zvolil k líčení této příhody, velmi zdařile odpovídá výpovědi skutečného Rudolfa Hösse. V románu je zmíněno pouhým odstavcem, co se stalo a jak proběhla poprava, jako by tato „malá“ vražda nebyla ničím zásadním v Rudolfově životě. Skutečný Rudolf Höss

¹⁷ MERLE, Robert. *Smrt je mým řemeslem*. 2. vyd., (V NV 1. vyd.). Praha: Naše vojsko, 1960. Živé knihy (Naše vojsko), str.109.

¹⁸ MERLE, Robert. *Smrt je mým řemeslem*. 2. vyd., (V NV 1. vyd.). Praha: Naše vojsko, 1960. Živé knihy (Naše vojsko), str. 131.

ve svých zápiscích tuto popravu sám zmiňuje a staví se za ni, jako za věc mimořádně spravedlivou a opodstatněnou, zrovna takovou krátkou zmínkou.

„...byl jsem tehdy přesvědčen – a jsem dodnes, že tento zrádce si smrt zasloužil. Vzhledem k tomu, že by ho žádný německý soud s největší pravděpodobností nebyl odsoudil, ujali jsme se výkonu spravedlnosti my, podle nepsaného zákona, jež jsme si dali ...“¹⁹

Vražda učitele základní školy Waltera Kadowa byly provedena velmi krutým způsobem. Opilí účastníci této vraždy, včetně skutečného Rudolfa Hösse, v noci z 31. května na 1. června napadli Kadowa obušky a klacky. Napůl ho ubili, prořízli mu hrdlo a definitivně ho usmrtili dvěma ranami z pistole. Vražda byla spáchaná na základě pouhé domněnky, že Kadow byl udavač Schlagetera. Sám Höss tuto vraždu ve své autobiografii obhajuje, podotýká však, že nebyl ani hlavním aktérem, ani hlavním vykonavatelem, pouze to celé vzal na sebe. Nikdy mu však nepřišlo na mysl, že by se stalo něco špatného. Nepochopil rozdíl mezi popravou a vraždou a vražda to zcela jistě byla, neboť Kadowova vina nebyla nijak prošetřena a neproběhl řádný soud. Tato událost není do dnešní doby nijak objasněna a nejsou žádné důkazy o tom, že by Walter Kadow opravdu Francouzům Schlagetera udal. Pro tzv. fémové²⁰ vrahy byla ovšem tato pouhá domněnka k ortelu smrti dostačující.

Tato vražda v mladistvém věku odlišovala Hösse od většiny těch, jimž později podléhal a k nimž vzhlížel. Himmler, Eichmann, dokonce ani Hitler nikdy vlastníma rukama nikoho nevraždili a v mládí byli zcela bezbarví a nijak krutí jedinci. Hitler byl dokonce spíše vyděděncem živícím se příležitostným prodejem svých kreseb.²¹

Z pobytu v káznici Braniboř skutečný Robert Höss popisuje událost, která jej naprosto konsternovala. I přes to, že byl v cele sám, se na procházkách, či jiných činnostech ve vězení setkával s ostatními odsouzenci. Byli to vesměs vrazi, kapsáři, kasaři, podvodníci a odsouzenci za mravní delikty. Tam vyslechl rozhovor dvou spoluvězňů, kdy se jeden druhému vychloubal s přepadením hájovny, kde sekerou utloukl služebnou, ženu, která byla těhotná a její čtyři děti. O svých pocitech po tom, co slyšel, říká:

„Vyprávěl o tomto hanebném činu výrazy tak strašlivě sprostými, prostořekými, že bych mu nejraději skočil po hrdle. Té noci jsem se vůbec nedokázal uklidnit. Později jsem sice vyslechl

¹⁹ HÖSS, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi: autobiografické zápisky*. Přeložil Petr DVOŘÁČEK. Praha: Academia, 2006. Stíny. ISBN 8020014713, str. 9.

²⁰ *Fémová vražda*- vražda protivníka, na základě ilegálního rozsudku.

²¹ HÖSS, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi: autobiografické zápisky*. Přeložil Petr DVOŘÁČEK. Praha: Academia, 2006. Stíny. ISBN 8020014713, str. 9.

věci ještě mnohem ohavnější, ale ty už mne nepřipravovaly o klid jako to, co jsem vyslechl tehdy poprvé. ²²

Zde je tento Hössův pohled na věc velmi ambivalentní, neboť o něm vypovídá, že odsuzoval tento čin a krutost, jak byla popsána, zároveň o vyvraždění miliónů lidí hovoří jako o plnění rozkazu a nechává jej to zcela chladným.

Po pěti letech byl Rudolf Lang omilostněn za dobré chování. Dostal práci podkoního od barona Jesteritze a posléze úkol zrekonstruovat starý statek. Baron dotlačil Rudolfa do sňatku s Elsou a potom jim opravený statek daroval. Elsa se starala o statek a Rudolf cvičil jezdeckou údernou jednotku.

Vzniklý svazek mezi Rudolfem a Elsou byl prve přání, posléze, když se Rudolf sňatku brání, přímým rozkazem od barona Jesteritze. Co se vztahů týče, je Lang v této chvíli naprosto nezkušený, až na dvě příhody s ryze sexuálním motivem. Vzorcem chování, který si v této záležitosti přinesl ze svého dětství, byla naprostá absence citu, či pocitu intimity. Otec byl chladný, autoritativní a on nikdy nebyl svědkem jakéhokoli projevu citu ani vůči němu, ani vůči matce.

Merle na tuto skutečnost v knize poukazuje hned několikrát. V části, kdy baron klade Rudolfovi otázku o ženách, zda nějaké měl, mu popravdě odpovídá a vzápětí dodává: „nemohu za to, ale nejsem smyslný.“ ²³

Později, když již pracoval jako velitel osvětimského tábora, s ním chce Elsa hovořit o jejich intimním životě, říká mu, že se změnil, že na statku se přece jen choval jinak. On to ale odmítá a neustále poukazuje na své povinnosti, vyčerpání a ohleduplnost k ní, nechtíc ji rušit, když přichází domů v noci. Je velmi pravděpodobné, že život v táboře a jeho povinnosti jej natolik pohltily, že mu připadalo naprosto nemožné věnovat svoji energii na záležitost, jakou byl sex, či projevy blízkosti a intimity. Byl přesvědčen, že to co Else poskytuje- zázemí, zabezpečení, děti, rodina, to, že je na ni hodný, jí musí stačit a nic jí neschází. Elsiná narážka, že na statku to bylo jinak, to jen potvrzuje. Tam Rudolf pracoval u koní, v zemědělství. Byla to záležitost, která ho bavila, našel se v povolání zemědělce a u koní se cítil šťastný. Proto i ve vztahu k Else se v té době dokázal chovat vstřícněji.

²² HÖSS, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi: autobiografické zápisky*. Přeložil Petr DVOŘÁČEK. Praha: Academia, 2006. Stíny. ISBN 8020014713, str.59.

²³ MERLE, Robert. *Smrt je mým řemeslem*. 2. vyd., (V NV 1. vyd.). Praha: Naše vojsko, 1960. Živé knihy (Naše vojsko), str.150.

Protože nadmíru rychle a svědomitě plnil své povinnosti, v roce 1934 jej Himmler pověřil místem správce vězeňského, později koncentračního tábora v Dachau. Právě na základě Langovy zkušenosti s tímto táborem, kde pobýval ve výkonu trestu, ho Himmler vybral. V roce 1940 se s rodinou stěhuje z Dachau do Osvětimi, kde je pověřen funkcí velitele koncentračního tábora. Zde se postava Rudolfa Langa mírně rozchází se skutečnou postavou Rudolfa Hösse. Ten nebyl ihned z Dachau poslán do Osvětimi, ale nejdříve sloužil ve funkci velitele tábora ochranné vazby v Sachsenhausenu a nakonec se stal velitelem tábora v Osvětimi. Merleho úmysl ale nebyl v tom, aby nám dopodrobna popsal Hössův život, ale snaha o pochopení toho, co vedlo tohoto člověka k takovému brutálnímu jednání a jaké byly jeho pohnutky.

Funkce velitele vyhlazovacího tábora Osvětim byla, jak uvádí Paul Johnson ve své knize *Dějiny 20. Století* služba rase, kterou opravdová postava Rudolfa Hösse svědomitě vykonávala. Základ nacistického puritánství pak Höss popisuje jako „*chladný a kamenný postoj ideálního nacisty, jenž při plnění svých povinností přestal mít lidské city.*“²⁴

Rudolf by byl raději, kdyby jej vzali na frontu, nijak se nebál smrti a účastnit se přímých bojů považoval jako svoji povinnost. Tato žádost mu však byla zamítnuta, nejspíše i z toho důvodu, že byl proslulý svou poslušností a smyslem pro organizovanost. Tyto loutky, určené k okamžitému plnění rozkazů ostatně nejvyšší esesáckí pohlaváři potřebovali. Po zamítnutí a rozkazu o přidělení místa se již nijak nerozmýšlel, okamžitě se s rodinou stěhoval a staral se o vedení tábora. Nacistická strana dobře organizovala karierní postup zločinců, jejichž ztráta svědomí stála v paralele se službou vůdci a rase a byla odměněna povýšením a životem v luxusu.

Zanedlouho dostal za úkol přijít na efektivní způsob likvidace Židů. Tak se z Rudolfa Langa stává nejmasovější vrah v novodobých dějinách. Nechal vystavět vysoké pece a jámy na odtékání tuku, aby byl tábor schopen likvidovat téměř 10000 těl během 24 hodin. Za pomoci výtahů byla cesta těla z plynové komory k pecím, velmi rychlá a co nejméně namáhavá pro ostatní zaměstnance.

Podle zápisků skutečné postavy, se Höss snažil přijít na způsob rychlého a systematického postupu vraždění, který by pojal několik tisíc těl denně. Když v roce 1941 jeho zástupce Fritsch použil k popravě krystalky Cyklonu B, kterého se používalo na hubení hmyzu, zjistil,

²⁴ JOHNSON, Paul. *Dějiny dvacátého století*. Praha: Rozmluvy, 1991. ISBN 8085336073, str. 293.

že se tato metoda osvědčila. Poprvé ji vyzkoušel na transport 900 sovětských válečných zajatců.

Když se začal transport Rusů vykládat, bylo vybouráno ve stropě márnice krematoria několik děr. Rusové se musili odstrojit v předsíni a potom šli zcela klidně do márnice, neboť byli ujištěni, že jdou na odšívování. Transport vyplnil celou márnici. Potom byly přibouchnuty dveře a děrami ve stropě se vsypal plyn. Nevím, jak dlouho trvalo jejich umírání, ale delší čas bylo slyšet jakýsi šum a hluk. Při vhození plynu několik zajatců vykřiklo „plyn“, a potom se rozlehl křik a zevnitř začal mocný nápor na dveře. Dveře tlak vydržely. Teprve po několika hodinách byly otevřeny a provětráno. Tehdy jsem po prvé viděl takové množství zaplynovaných mrtvol. Jakkoli zle jsem si představoval smrt plynem, necítil jsem se dobře. Zmocnil se mne pocit hrůzy...Přesto mohu otevřeně prohlásit, že zaplynování tohoto transportu působilo na mne uspokojivě, neboť brzy bylo třeba začít s masovým usmrcováním židů a do té doby ani já, ani Eichmann jsme nedovedli najít způsob, jak je budeme hromadně popravovat. Mělo být k tomu sice použito jakéhosi plynu, ale nebylo známo, o jaký plyn jde a jak ho užívat. Těmito pokusy jsme našli současně plyn i způsob postupu.²⁵

popravovat. Mělo být k tomu sice použito jakéhosi plynu, ale nebylo známo, o jaký plyn jde a jak ho užívat. Těmito pokusy jsme našli současně plyn i způsob postupu.²⁶

Tak tedy Höss alias Lang začal „svědomitě“ vyvraždovat miliony lidí kyanovodíkem cyklonu B v tzv. Továrně na smrt, jakoby se zabýval ničením obtížného hmyzu. V roce 1943 provedl Himmler inspekci tábora a byl velmi spokojen s výsledky.

O návštěvách z Berlína říká Hoess ve své vězeňské zповědi roku 1946: "Himmler posílal občas příslušníky nacistické strany i esesáky do Osvětimi, aby se podívali na vyhlazování. Působilo to na ně silným dojmem. Někteří z nich, kteří předtím horlivě dokazovali nutnost vyhlazování, stáli zamlkle a tiše, když viděli 'konečné řešení židovské otázky'. Ptali se mne, jak se mohu já i moji lidé na to neustále dívat a jak to můžeme vydržet. Vždy jsem odpovídal, že rozkaz vůdcův je vykonáván s železnou důsledností, a proto všechny lidské city musí být potlačeny."²⁷

²⁵ KRAUS, Ota a Erich KULKA. *Továrna na smrt*. 3. vyd. Praha: Orbis, 1955, str. 97/98.

²⁶ KRAUS, Ota a Erich KULKA. *Továrna na smrt*. 3. vyd. Praha: Orbis, 1955, str. 97/98.

²⁷ KRAUS, Ota a Erich KULKA. *Továrna na smrt*. 3. vyd. Praha: Orbis, 1955, str.233.

Po revizní návštěvě Himmlera byl Rudolf Lang za skvěle splněný úkol povýšen, s platností od 18. července 1942 na Obersturmbannführera. Lang se po tomto povýšení pustil do okamžité přípravy k zahájení stavby dalších dvou spaloven.

Rudolf Lang vedl tábor tak, jako by vedl továrnu na cokoli. Neblahý přídomek „Továrna na smrt“ získala Osvětim právě na základě skutečného chování a přístupu Rudolfa Hösse.

Elsa a děti neměli naprosto tušení, co se v táboře děje a čemu její muž velí. Žili si pokojným životem ve vile nedaleko tábora, užívali si všeho toho luxusu, který jim strana poskytovala. K domu mají své služebné, zahradníka a o víc se nestarali. Po návštěvě prostořekého a hlučného Standarttenführera Kellnera se však Elsa pravdu dozvěděla nechtěně vyslechnutým rozhovorem mezi Kellnerem a jejím mužem. Byla naprosto konsternovaná, vyděšená a zhnusená a vůči svému muži se uzavřela.

Tato část je velice rozporuplná. I když i v reálném Hössově životě jeho žena i děti tvrdily, že naprosto o ničem neměli ani zdání, je těžké tomu uvěřit. Život nedaleko tábora, lidé, kteří rodinu obklopovali- všechno byli vězňové. V knize je řeč i o zápachu ze spálených těl, který byl všudypřítomný. Důkaz, jak moc byl ve vzduchu cítit, podává i příhoda, kdy Obersturmführer Setzler žádá Langa o přeložení na frontu mimo jiné, právě z důvodu, že již odporný zápach nemůže snést. Lang mu žádost o přeložení nepodepíše a nedá mu doporučení. Setzler krátce na to spáchá sebevraždu s krátkým vzkazem, že se zabijí, protože už nemůže snést ten odporný zápach spáleného masa.

... Odporný zápach, který jsme poznali v Culmhofu, se okamžitě rozšířil nad celým táborem a povšiml jsem si, že je cítit i tehdy, když vítr vane od západu. Při východním větru bylo jej cítit ještě dále, až v městečku Osvětim, a dokonce i za ním, až v Bobitz. Dal jsem rozšířit zprávu, že nedaleko byla zřízena koželužna a že výpary pocházejí odtamtud. Ale sotva jsem si mohl dělat iluze o úspěchu této legendy. Zápach hnijících koží neměl totiž nic společného se smrdutým pachem spáleniny, páleného masa a sežehnutých vlasů, který stoupal z jam...²⁸

Je tedy na místě se zabývat myšlenkou, zda tato nevědomost Langovy, či Hössovy manželky byla skutečná. Na druhou stranu, vezmeme-li v potaz, že literární i skutečná Langova žena, byla vzorná a milující matka a manželka, něco takového jí zřejmě nepřišlo na

²⁸ MERLE, Robert. *Smrt je mým řemeslem*. 2. vyd., (V NV 1. vyd.). Praha: Naše vojsko, 1960. Živé knihy (Naše vojsko), str. 217.

mysl. Taková žena by si nejspíš těžko přiznala, nebo se vůbec dovtípila, že její manžel je masový vrah. Z tohoto důvodu je potom možné a přirozené, že o tom nikdy ani neuvažovala, neboť to co se za zdmi tábora dělo, bylo pro běžného člověka nepředstavitelné a z jejího hlediska by to nepředvíдалa u tak blízkého člověka, jakým jí byl její manžel. Člověk o svých blízkých, pokud k tomu nemá pádný důvod, tímto způsobem neuvažuje.

Thomas Harding²⁹ ve své knize *Hanns a Rudolf: hon na velitele Auschwitzu* zmiňuje fakt, že je možné, že děti neměly o ničem, co se za zdmi tábora děje ani zdání, ovšem Hössova manželka si toho vědoma byla.

Rudolf si vybavoval, jak Hedvika jednou zaslechla místního správce mluvit o vyhlazovacím programu. Zpráva ji značně rozrušila. Když se Rudolfa zeptala, zda to co zaslechla je pravda, odpověděl, že mu tento úkol svěřil Himmler, že Židé jsou hrozbou pro jejich civilizaci, že musejí být vyhlazeni a že to, co Reichsführer nařídí se musí vykonat.

Zdávalo se, že Hedvika má z noviny smíšené pocity. Na jednu stranu byla ráda, že manžel může pokračovat v práci a že mohou žít v Auschwitzu odděleni od hrůz krematoria. Do určité míry s Himmlerovým názorem souhlasila a jednou se v zahradě zmínila, že Židé „musejí zmizet z povrchu zemského do posledního jedince.“ Na druhou stranu Rudolf tvrdil, že zpráva o masových vraždách v táboře působila Hedvice hlubokou bolest a proto s ním od té doby přestala spát.³⁰

V prosinci 1943 byl Rudolf Lang jmenován vedoucím odboru pro inspekci táborů a Elsa s dětmi odešla k bývalé učitelce jejich dětí v Osvětimi Frau Müller do Apenradu. Poslední inspekční cestu provedl v březnu 1945. Následně se již skrýval u člověka jménem George, kterého znal již z doby, kdy pracoval u koní na statku barona Jesteritze.

Po osmi měsících se od Georgeho dozvěděl, že Himmler spáchal sebevraždu. Tato zpráva v něm vyvolala těžký otřes. Bylo pro něj nepředstavitelné, že Himmler, jeho vzor, člověk, ke kterému vzhlížel, si zbaběle vzal život, aby nemusel nést následky za své vydané rozkazy. Dostavil se pocit, že ho zradil blízký člověk. Cítil se zahanben, že mu slepě důvěřoval. Rudolf byl toho názoru, že se Himmler měl zachovat jako velitel, a čestně přiznat, že všechny tyto zřůdnosti, které on vykonával, nařídil. Ani na okamžik mu nepřišlo na mysl, že samotná

²⁹ Thomas Harding je britský autor literatury faktu, novinář a dokumentarista.

³⁰ HARDING, Thomas. *Hanns a Rudolf: hon na velitele Auschwitzu*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-740-8, str. 141/142.

podstata koncentračních táborů byla nezákonná a brutální. Přece jen vykonával to, co mu bylo Himmlerem nařízeno.

Po letech se mu tak vrátily jeho panické záchvaty, které mívával v dětství. Strach, ledový pot, úzkost, koktání a třes, zrovna tak, jak se to stávalo v konfrontaci s jeho otcem.

Když je Rudolf 14. března 1946 na statku objeven americkými vojáky převlékne se do své uniformy a nechá se odvézt. Při svých výpovědích často soud konsternoval věcnými a popisnými odpověďmi. Když na něj například soudce zvolal, že zabil tři a půl milionu lidí, ihned se ohradil, že zabil pouze dva a půl milionu lidí. Tímto jej soudce nazval cynikem, který by se měl stydět. Lang se ohrazuje: „*A přece jsem neudělal nic jiného, než že jsem opravil nepřesné číslo.*“³¹

Před varšavským tribunálem, na dotaz anglického pozorovatele, zda by splnil rozkaz Himmlera, aby usmrtil svou ženu a děti, skutečný Höss odpověděl, že by tak učinil.³² Byl tak jedním z mála SS důstojníků, který nepopíral svou vinu a ke svým činům se vyjadřoval popisně a plně. Chtěl-li svou vinu nějakým způsobem bagatelizovat, činil to jen tím, že pouze vykonával rozkazy, které chodily z Berlína.

Jediné, co nelze Rudolfu Hössovi upřít je fakt, že dobová literatura, výpovědi přeživších, jeho podřízení i rodina o něm tvrdili, že se nikdy nepodílel osobně na vraždách v táboře. Sám vydal rozkaz o zákazu fyzického trestání vězňů. Nebyl tedy sadista. Lze jen konstatovat, že pouze absolutní oddanost autoritě vedla ke katastrofálním důsledkům.

"Lidé se nerodí zlí," říká psycholožka Adéla Plačková, „Většinou dojdeme k nějakým událostem, ať už traumatické zkušenosti, nebo vývojem v nepříznivém prostředí. Těch faktorů může být více. Je to pak taková alchymie, kdy se dohromady míchají nepříznivé rodinné prostředí se sociální znevýhodněností,“³³

Absence rodinné sounáležitosti je zajisté jeden ze zásadních milníků Hössova života. Následně osamostatnění ve velmi brzkém věku a vzhlížení k autoritám dovedly Hösse na cenu zločineckého jednání, které si navíc naprosto neuvědomoval, nebo uvědomit nechtěl.

³¹ MERLE, Robert. *Smrt je mým řemeslem*. 2. vyd., (V NV 1. vyd.). Praha: Naše vojsko, 1960. Živé knihy (Naše vojsko), str. 262.

³² KRAUS, Ota a Erich KULKA. *Továrna na smrt*. 3. vyd. Praha: Orbis, 1955, str. 173.

³³ PLAČKOVÁ Adéla - *pracuje v Dětském diagnostickém ústavu v Bohumíně a také provozuje soukromou psychologickou praxi, zdroj: „Někteří dávají děti do diagnostáku jako do autoopravny,” říká psycholožka | HATEFREE CULTURE*

Jeho dcera Brigitte, kterou se po letech podařilo vypátrat Thomasu Hardingovi vypráví, že tatínka považovala za nejhezčího a nejhodnějšího muže na světě a i ve svém stáří a nemoci si nikdy nepřipustila to, čím byl její otec vinný. „*Jak by mohlo být tolik přeživších, kdyby bylo opravdu tolik lidí zabito?*“ ptala se.³⁴ Byla zcela přesvědčená, že otcovo poválečné přiznání bylo dílem vynucení.

Po výpovědích v Norimberku je vydán Polákům. Proces se konal 11. března 1947 ve Varšavě. Rudolf Lang byl odsouzen k smrti. Poslední zmínka v knize je z cely, kde čekal na smrt.

*„O několik okamžiků později se za mnou zavřely dveře mé cely. Posadil jsem se na postel a pokusil se přemýšlet. Uplynulo několik minut. Nic jsem necítil. Zdálo se mi, že se mne má vlastní smrt netýká. Vstal jsem a začal se procházet sem a tam po cele. Po chvíli jsem si povšiml, že počítám své kroky.“*³⁵

Počítání kroků, bylo Rudolfovou pravidelnou činností. Již v době, kdy byl malý chlapec, dá se předpokládat, že tím předcházel svému strachu, dávalo mu to pocit jakési soustředěnosti. Jít a myslet pouze na čísla. Uvědomění si této činnosti v cele smrti je jistým návratem do této doby, činnost, při které se dokázal uklidnit, na nic nemyslet, vytěsnit vše z hlavy, včetně své smrti. Do tohoto počítání kroků se vkrádá podobnost s vězni v táboře. Každý krok- číslo, každý vězeň- číslo. Pro Langa vše pouze jednotky a čísla. Ostatní zmizelo kdesi hluboko v lidské duši a zapouzdřilo se. Zbyla jen čísla jednotek. Dva a půl milionu těchto lidských jednotek.

Příběhem procházíme od raného dětství vypravěče a na mysl nám přijde, co by asi Robert Lang dělal, kdyby nepřišla válka, kdyby žil v jiné době, jiné zemi. Dozajista by se stal zemědělcem, práce u koní jej naplňovala a je celkem možné, že ho blízkost těchto zvířat zbavovala strachu a napětí, které v něm v důsledku výchovy byly. Koně mu také vraceli lásku, kterou jim dával a která mu tolik v dětství chyběla a vůči člověku ji nejspíš neuměl vyjádřit. Tuto absenci citu později postrádá i Langova žena.

³⁴ Šéf osvětitského koncentráku Rudolf Höss bral malou dceru s sebou do práce. Mazlila se s krvelačnými psy a jezdila na koních | ČtiDoma.cz (ctidoma.cz)

³⁵ MERLE, Robert. *Smrt je mým řemeslem*. 2. vyd., (V NV 1. vyd.). Praha: Naše vojsko, 1960. Živé knihy (Naše vojsko), str.265.

Přes všechny ty vyličené hrůznosti, které Robert Lang vykonával, jsou přesto v knize pasáže, kdy ho čtenáři přijde i líto. S určitostí se tak děje, když byl Lang chlapec. Jeho emočně prázdné dětství nás od počátku vtahuje do děje a nutí k zamyšlení. Již zde ale tušíme, že s malým Robertem není vše zcela v pořádku. Zjišťujeme, jak moc se liší od svých vrstevníků. Příhoda se spolužákem Wernerem je toho důkazem. Ten přijde do školy s modrým a napuchlým okem a chlubí se Robertovi, že jej zmlátil otec. Líčí mu to se smíchem. Robert naprosto nechápe, že byl Werner zmlácen a pak se s otcem udobřili a hráli si spolu. Nikdy to nezažil. Rozdílnost vnímáme v popisu této příhody. Werner sice dostal namláceno za to, že rozbil vázu, v důsledku je ale jeho otec milující a pouze použil trest v té době adekvátní. Otec Roberta na něj zase nikdy fyzicky nezaútočil. Psychický teror byl ale v tomto případě daleko horší, než pořádný výprask.

Z Merleho díla je zřejmé, jak moc on sám byl zasažen 2. světovou válkou. Z poklidného dětství s milující matkou, studentského života a posléze jeho profesorské dráhy, byl vržen do víru válečného dění. Jeho přístup k této době, jehož součástí byl boj, obrana a vize společnosti jak po stránce politické a historické, tak i po stránce etické a literární, stál zajisté za rozhodnutím, ztvárnit postavu Rudolfa Langa, resp. Rudolfa Hösse. To bylo počinem, v té době naprosto ojedinělým oproti zavedeným literárním konvencím. Téma velmi silné a složité a krátce po válce pro čtenáře těžce stravitelné. Spisovatel měl ale velmi jasno v tom, co dělá. Zvětšením části historických faktů šel, jak sám říká, proti proudu: *„Když jsem psal Smrt je mým řemeslem, od roku 1950 do roku 1952, byl jsem si dokonale vědom toho, co dělám: psal jsem knihu proti proudu...“*³⁶

Protiválečný odkaz, který Robert Merle tímto dílem zanechal, je zřejmý. Stalo se tak zajisté i z důvodu, že zažil válečné útrapy na vlastní kůži. Důsledkem těchto zkušeností, se sám vyzbrojil svým protiválečným odkazem. Ať už se čtenář bude zabývat postavou Rudolfa Langa v tom smyslu, že bude hledat pachatele, traumata, či jednotlivé zážitky, které z hlavní postavy udělaly bezcitné monstrum, není tato kniha žádnou obhajobou, a pokusem zdůvodnit otázku „proč?“, ale naopak obžalobou a varováním pro lidstvo.

³⁶ Robert Merle, proti proudu a mimo čas (Dunker) (fabula.org)

2.3 Historická próza

Dědictví otců (1983, 1989), *Fortune de France* (1977),- první díl, prvního cyklu historické ságy z 16. až 17. století. Období náboženských válek a nástupu Ludvíka VIII. Na trůn. Hlavní hrdina je Pierre ze Sioraku, jehož líčení děje je velmi blízké stylu dobových kronik. Při psaní Merle studoval archivy a kroniky a přesně se držel historických posloupností. Tímto způsobem Merle vykládá problémy století, o kterém píše a jimi osvětluje problémy současné, neboť tyto vyskytují v každé době s periodickou pravidelností. *Autor aktualizuje krvavé události druhé poloviny 16. Století a při vyličení minulosti vychází ze skutečností zcela nedávných.*³⁷

Dalších pět dílů vyšlo pod názvy:

*V rozpuku mládí*³⁸(1984, 1989), *En nos vertes années* (1979). Bratři Siorakové se ve věku 15 let vydávají studovat lékařské vědy. Popis života měšťanů středověkého města. Zajímavé je nahlédnout pod roucho tehdejší lékařské vědy a t i po praktické stránce..

*Mé dobré město Paříž*³⁹ (1985, 1989, *Paris ma bonne ville* (1980). Ve třetím dílu sledujeme osudy hlavních hrdinů v druhé polovině 16. století až po Bartolomějskou noc. Siorakové se nechtěně stávají očitými svědky zvěrstev Bartolomějské noci a následujících dnů.

*Vladař na scéně*⁴⁰ (1986, 1990), *Le Prince que voilà* (1982). Francie v letech 1572- 1579 uprostřed mocenských sporů a náboženských válek. Prostřednictvím autora se zamýšlíme nad mírou tolerance, odpovědnosti a statečnosti.

Horoucí láska (1987, 1996), *La Violente amour* (1983) Pátá část románové kroniky bratrů ze Sioraku.

Svítání (1988, 1996), *La Pique du jour* (1984) *Kniha zabírá období od roku 1594, kdy Jindřich IV. vstoupil jako král do Paříže, do vydání Ediktu nantského v roce 1599, který měl zaručovat náboženskou svobodu.*⁴¹

Idol (1994), *L'Idole* (1987) - Historický příběh z první poloviny 16. století. Je mimo kroniku Dědictví otců. Dějištěm je Řím v 16. století, moc, intriky, ženská krása a mužské postavení.

³⁷ MERLE, Robert. *Dědictví otců*. Přeložil Miroslav DRÁPAL. Praha: Odeon, 1983. Klub čtenářů (Odeon).,str. 346, z doslovu Josefa Polišenského.

³⁸ MERLE, Robert. *V rozpuku mládí*. Přeložil Miroslav DRÁPAL. Praha: Odeon, 1984. Klub čtenářů (Odeon).

³⁹ MERLE, Robert. *Mé dobré město Paříž*. Praha: Odeon, 1985. Klub čtenářů (Odeon).

⁴⁰ MERLE, Robert. *Vladař na scéně*. Přeložil Miroslav DRÁPAL. Praha: Odeon, 1986. Klub čtenářů (Odeon).

⁴¹ Svítání - Robert Merle | Databáze knih (databazeknih.cz)

Zajímavostí je, že je psaný ich-formou, přičemž každou kapitolu vypráví jiná postava. Tak se nám dostává výpovědi založené na vícero pohledech.

Následuje druhý cyklus historické ságy, tentokrát sedmidílný

Ples u vévodkyně (1996, 2001), *La Volte des vertugadins* (1991). Vypravěčem je nyní syn Petra ze Sioraku, Emanuel Petr.

Mladičský král (2000), *L'Enfant- Roi* (1993) Po dobu sedmi let jsme svědky života malého Ludvíka XIII a okamžiku, kdy se ve věku patnácti let chopí trůnu.

Růže života (2000), *Les Roses de la vie* (1995) *Třetí díl se odehrává na počátku vlády francouzského krále Ludvíka XIII. Kromě státních záležitostí musí mladý král řešit hlavně svou manželskou situaci a zplodit s Annou Rakouskou, jež pro něho představuje nenáviděné Španělsko, potomka. Když Marie Medicejská uprchně z eyilu, vstupuje na scénu Richelieu, kterému v závěru románu osmnáctiletá Ludvík XIII. Dovoluje vstoupit do královské rady.* ⁴²

*Lilie a purpur*⁴³ (2001), *Le Lys et la pourpre* (1997). Dvůr za kardinála Richelieu. Merle nám nabízí zcela jiný pohled než v Dumasových románech.

*Sláva a úskalí*⁴⁴ (2002), *La Glorie et les périls* (1999). Zachycuje obléhání La Rochelle. Osvětluje nám vztah mezi králem a kardinálem Richelieu.

Poslední dva díly *Complots et cabales* (2001) a *Le Glaive et les amours* (2003) dosud nebyly do češtiny přeloženy.⁴⁵

2.4 Ostatní próza jako reakce na jiné události, či témata

*Ostrov*⁴⁶ (1962), *L'Ile* (1962)- kniha inspirovaná skutečnou vzpourou na lodi Bounty. Román, který vede k filozofickým úvahám o dobru a zlu u člověka. V roce 1962 byla spisovateli za tuto knihu udělena cena Prix de la Fraternité

*Útok na kasárna*⁴⁷ (1967), *Moncada, premier combat de Fidel Castro* (1965), - biografické

⁴² MERLE, Robert. *Růže života*. Praha: Mladá fronta, 2000. Prsten (Mladá fronta). ISBN 80-204-0818-5.,str. 350.

⁴³ MERLE, Robert. *Lilie a purpur*. Přeložil Marie JANŮ, přeložil Jarmila FIALOVÁ. Praha: Mladá fronta, 2001. ISBN 80-204-0909-2.

⁴⁴ MERLE, Robert. *Sláva a úskalí*. Přeložil Marie JANŮ, přeložil Jarmila FIALOVÁ. Praha: Mladá fronta, 2002. ISBN 80-204-0949-1.

⁴⁵ FRYČER, Jaroslav, ed. *Slovník francouzsky píšících spisovatelů: Francie, Belgie, Lucembursko, Švýcarsko, Kanada, Maghreb a severní Afrika, "Černá" Afrika, Libanon, Oblast Indického a Tichého oceánu*. Praha: Libri, 2002, str. 491-492.

⁴⁶ MERLE, Robert. *Ostrov*. Přeložil A. J. LIEHM. Praha: Naše vojsko, 2017. ISBN 978-80-206-1655-5.

⁴⁷ MERLE, Robert. *Útok na kasárna*. Přeložil A. J. LIEHM. Praha: Naše vojsko, 2017. ISBN 978-80-206-1635-7.

dílo o Fidelu Castrovi. O této knize Robert Merle v interview, které odvysílala Česká televize, říká, že se Francouzi nad vydáním tohoto díla velmi pohoršovali a to z důvodu, že Castro byl komunista. Obhájí jej se slovy, že byl ale kubánský komunist a to nemá nic společného s komunismem kterékoli evropské země.

Doslovně: „*Fidel Castro je naprosto fantastická osobnost. Je jako přívál, člověk, který dokáže strhnout jakékoli auditorium. Je velmi inteligentní, aniž by měl nějaké mimořádné vzdělání. Je to člověk plný lidskosti.*“⁴⁸

*Až delfin promluví*⁴⁹ (1972, 1974, 1992), *Un animal doué de rasion* (1967). Do této knihy Merle zasadil v té době známé poznatky o výzkumu delfinů a jejich experimentů s nimi. Děj se odehrává na Floridě, kde výzkum, financovaný vojenským odvětvím. Poté chce armáda schopnosti delfinů zneužít k válečným účelům. Autor o této knize říká, že by nikdy nevznikla, kdyby nečetl Čapkovu Válku s mlouky.

Spisovatel André Stil vydal v deníku L'Humanité obsáhlou recenzi na tuto knihu: „*O nějaké knize nelze napsat lehkově, že to je velká kniha, ale pokud jde o Merlova, myslím, že se to mohu odvážit říci. V každém případě je to nepochybně nejlepší román Roberta Merleho, který ostatně vydal jen vynikající romány. Velké knihy stojí na křižovatce několika žánrů a několika badatelských oblastí...*“⁵⁰

*Za sklem*⁵¹ (1981, 1993), *Derrière la vitre* (1970). Tuto knihu autor napsal v době, kdy pracoval jako profesor univerzity v Paříži- Nanterre, což ho k napsání tohoto díla inspirovalo. Tento literární počín podává svědectví o průběhu jednoho revolučního dne v roce 1968 ve Francii a Merleho vnímání života okolo něj až hraničí s politologickou studií a zároveň studií myšlení mladého člověka všeobecně. Je to doslova rekonstrukce jednoho březnového dne tamějších studentů a profesorů. Součástí je i kritika tehdejšího školského systému ruku v ruce s politickou analýzou a psychologickou sondou do života mladých lidí v té době.

*Malevil*⁵² (1974, 1983, 1992), *Malevil* (1972)- fiktivní příběh skupinky lidí, kteří přežili výbuch atomové bomby. Dílo o neskutečném světě, který by se skutečným mohl stát. Skvělá studie charakterů postav. Autor se zde zamýšlí nad morálkou, kdy je společnost nucena po katastrofě budovat svůj svět od základu a nepřemýšlí o tom, zda to co konají a jak se chovají je nezbytné a dobré. Tato kniha byla také zfilmována. Za novelu Malevil, žánr sci-fi obdržel

⁴⁸ Robert Merle, Interview - Interview | Česká televize (ceskatelevize.cz), tvůrčí skupina Ondřeje Šrámka a redakce časopisu Xantypa.

⁴⁹ MERLE, Robert. *Až delfin promluví*. 3., v Argo 1.vyd. Praha: Argo, 1992. ISBN 80-901198-5-9.

⁵⁰ *Světová literatura*, periodikum, ročník sedmnáctý, Odeon, 15. 11. 1971, str. 151.

⁵¹ MERLE, Robert. *Za sklem*. 2. vyd. Praha: Svoboda-Libertas, 1993. ISBN 80-205-0359-5.

⁵² MERLE, Robert. *Malevil*. Praha: Svoboda, 1992. ISBN 80-205-0242-4.

Robert Merle v roce 1974 cenu John W. Campbell Memorial Award for Best Science Fiction.

*Muži pod ochranou*⁵³ (1985, 1991), *Les Hommes protégés* (1974)- satirický příběh o epidemii, při které vymírají pouze muži. Knize nelze nic upřít z nadčasovosti. Zároveň je ale jakýmsi varováním, jak nutné je, aby byl svět v rovnováze. Přehnaný feminismus, dehonestace rodiny, vize toho, co způsobí ztráta vztahové soudržnosti a intimity.

*Madrapur*⁵⁴ (1993), *Madrapour* (1976) - základním tématem je únos letadla se skupinkou turistů. Merle zde opět dobře ukazuje jakým skvělým pozorovatelem lidského chování je. Až psychologická analýza chování lidí v krajní situaci.

Pro nás slunce nevychází (1992), *Le Soleil ne se lève pas pour nous* (1986), - téměř dokumentární zpracování příběhu lidí, uzavřených dva měsíce v témže prostoru, na jaderné ponorce.

Výlučná vlastnost člověka (1993), *La Propre de l'homme* (1989) - problematika dorozumění se se zvířaty.

V roce 2003 dostává Robert Merle cenu Grand Prix Jean Giono- za celoživotní dílo.

3. II. světová válka dvěma pohledy Roberta Merleho

Robert Merle nám ve svých dvou románech z II. světové války nabízí dva naprosto rozdílné pohledy na válečné dění. Jeden očima vítězné strany, tehdy ještě vítězství netušíc. Druhý potom očima strany poražené, v pozici, kdy prohra je pro tuto stranu naprosto nemyslitelná a nepřijatelná. Jeden očima pouhého seržanta, procházejícího válečným bojištěm, účastníka přímých bojů. Druhý velícího důstojníka SS, žijícího v luxusní vile, velícího od stolu.

Tím nám autor skýtá úžasnou možnost, proniknout do historie prostřednictvím každého z nich a pokaždé jinak. Zaměříme se na porovnání dvou hlavních postav, co se týče válečných prožitků.

3.1 Pohled prostřednictvím seržanta Juliána Maillata

Jak jsme již výše zmínili, postava Juliána Maillata v románu Víkend na Zuydcoote, jak autor sám uvádí, je více méně autobiografická. Samozřejmě spisovatel se na rozdíl od hlavního hrdiny konce války dožil, jinak by nemohlo vzniknout toto dílo, ověřené cenou Goucourtte.

⁵³ MERLE, Robert. *Muži pod ochranou*. Vyd. 3. Přeložil Zdeněk FRÝBORT. Praha: Epoque, 1999. ISBN 80-86328-00-7.

⁵⁴ MERLE, Robert. *Madrapur*. Praha: Argo, 1993. ISBN 80-85794-02-0.

Dvoudenní zastavení na Zuydcoote není celý Maillatův válečný prožitek. Má již něco za sebou. Na břeh Sany byl se svou rotou a se svými přáteli zahánán při ústupu před německými vojsky. Celou jeho válečnou zkušenost ani nepotřebujeme znát a přesto se můžeme dovtípit, čím si takto mladý člověk již prošel. Po účasti v dlouhých bojích, kdy Hitlerova vojska svou bleskovou válkou hnala rozcupovanou francouzskou armádu až do zálivu by se dalo říci, že nyní Maillat zažívá jakési chvilkové uklidnění, fázi odpočinku. Roty vojáků jsou roztroušené po pláži, bez velení.

Rozkazy, pokud vůbec nějaké jednotkám došly, byly zpravidla jen ústní. Zejména v různých jednotkách armádních zpravodajských služeb často ani nebyl nikdo, komu by mohly být rozkazy předány, protože důstojníci prostě zmizeli. Vojákům roty zásobující 4. divizi střelivem, bylo řečeno pouze toto: „Ať se každý postará sám o sebe a nějak se dostane do Dunkerku, tam zničit automobily a potom už má jít každý na svou pěst.“ Vojáci 572. ženijní roty vyslechli opět slova, která už znali z dřívějška: „Nechť se každý postará sám o sebe a nějak se dostane do Dunkerku.“⁵⁵

Každý z nich tedy byl v tu chvíli svým pánem, odpovědným sám za sebe. Po válečné vřavě, je to, řečeno s velkou nadsázkou, pár chvil klidu. Klid na jídlo, na spánek na povídání si s přáteli. Německé Luftwaffe sice nepřestala s útoky, ale nebyly tak časté a oproti přímým bojům bylo všechno nějakým způsobem klidnější a zdánlivě bezpečnější. Přesto, vezmeme-li v potaz, že roztroušené roty vojáků v zálivu Dunkerque byly bez vedení, což vždy způsobuje určitý chaos, nevědomost, co bude dál, lze těžko odhadnout, co proplouvalo myslí těchto lidí, zahnaných do malého prostoru. Na jedné straně obklíčení německými vojsky, na straně druhé sevření mořem. Strach musel být obrovský, jestliže ti, co věděli, že se nedostanou na loď, neměli tušení, co s nimi bude dál, padnou-li do zajetí okupantů. Ovšem i ti, kteří se na loď dostali, věděli, že nemají vyhráno. Mnoho jich bylo německými Luftwaffe potopeno a mnoho mužů přišlo na těchto lodích o život.

Maillat bloumá kolem Sany, vnímá tváře tisíců a je mu jasné, že je už nikdy neuvidí. S někým občas prohodí pár nic neříkajících vět, někdo mu utkví chvíli v hlavě, někoho do ní ani nepustí. Sleduje válku v celé její syrovosti, kolem umírají lidé a nic už to s ním nedělá. Dříve, během bojů byl dozajista nucen zabíjet a na smrt okolo si tak navykl, že mu již nepřijde důležité se nad tím zamýšlet. Tak vnímá válku. Smrt se stala její všední součástí.

⁵⁵ LORD, Walter. *Dunkerský zázrak*. Praha: Mladá fronta, 1987. Archiv (Mladá fronta), str. 59.

Po neúspěšném pokusu o nalodění je to už jen jakési bezduché čekání, až dorazí Němci a buď padne do zajetí, nebo zemře. Zdá se, že o tom ani nepřemýšlí. Přesto, že se Maillat jeví jako člověk bez emocí, určitým způsobem je to jen naučený postoj. Neměl čas na projevy citů a tak byly pohřbeny hluboko v nitru člověka. Pokud by se člověk zabýval minulostí, tím jak žil, jak by mohl žít, zajisté by ho to natolik pohltilo, že by nebyl schopen takto těžkou a šílenou situaci vydržet. Obrnit se proti tomu bylo proto zásadní a udržovalo tak spoustu vojáků při životě. Nejinak tomu bylo i u Maillata. Z toho důvodu se o něm nedozvídáme nic z jeho minulého života. Nemluví o sobě, protože o sobě mluvit nechce, je spíše jen jakýmsi účastníkem hovorů a přesto se o něm dozvídáme mnohé. Vnímal nesmyslnost této války a nutnou obranu proti zlu, které ho obklopovalo. Pro každodenní snahu přežít se snažil vše schovat uvnitř sebe. Dívka Jeanne tuto tvrdou slupku, kterou se Maillat obklopuje, pomalu odkrajuje a to se mu nakonec stává osudným.

3.2 Pohled prostřednictvím SS-Obersturmbannführera Rudolfa Langa

Jak jsme již výše zmínili, smrt se stala součástí války a součástí každého jejího přímého účastníka. V obou dílech je proto smrt motivem zásadním. I ti, kteří by dříve nikdy nikomu neublížili, byli nuceni zabít. Přímí účastníci válečného běsnění byli postaveni před situaci „když ne on, tak já.“ Pud sebezáchovy a strachu o holý život donutil obyčejného vojáka dělat věci, o kterých by ho dříve ani nenapadlo přemýšlet. To je pohled vojáka, ať už z jakékoli strany z bojiště, kde špinaví, nevyspaní a hladoví bránili své pozice.

Druhý Merleho román *Smrt* je mým řemeslem, nám nabízí pohled z pozice vysoce postaveného důstojníka SS, který se války účastní tzv. od stolu. Přesto, že v II. světové válce nikdy neležel v bahně zákopu, stala se smrt jeho každodenním společníkem.

Rudolf Lang, hlavní hrdina Merleho knihy, žil s rodinou v Osvětimi, nedaleko koncentračního tábora. Jeho život se tak rozdělil na dvě naprosto rozdílné části. Život ve vile s rodinou a život za plotem tábora.

Rudolf a Hedvika se snažili, aby život jejich malých dětí byl pokud možno normální. Všechny čtyři docházely v Osvětimi do místní školy, kde Heidtraut proslula jako „nacistická královna.“ Důvodem bylo postavení jejího otce a bohatství, kterým byla rodina obklopena.⁵⁶

⁵⁶ HARDING, Thomas. *Hanns a Rudolf: hon na velitele Auschwitzu*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-740-8, str. 141.

Vila, ve které žili, byla prostorná s nábytkem z ořechového dřeva a koženými pohovkami. Dům měl i pokoje pro hosty a několik pokojů pro služebnictvo. Tento luxus byl odměnou za precizní plnění Hössových pracovních povinností.

Život v táboře bychom nemohli s životem ve vile naprosto srovnávat a ani to dělat nechceme. V táboře byl Höss vydavatelem rozkazů, nebyl však jejich vykonavatelem. Občas se přišel podívat, jak fungují plynové komory, či jak rychle se daří spalovat těla. Ač sám přiznal, že mu to nebylo příjemné, byla to pro něj jeho práce a tu plnil svědomitě podle rozkazu, které z Berlína měl. Kontrola dobře odvedené práce, podle něj, byla potom samozřejmě nutná.

Lidi sem dováželi v nákladních autech, před svlékárnou je vyklopili a obstoupili hustým řetězem esesstráží, vyzbrojených automatickými puškami, granáty a kulomety; stráže měly také cvičené psy. Potom je vyzvali, aby se po skupinách odebrali do svlékáren, ženy s dětmi do jedné, muži do druhé. Řekli jim, že jsou v pracovním táboře a že se musejí vykoupat a desinfikovat, aby se uchránili před nákazou.

Pak jim nařídili, aby se svlékli do naha, šaty a svršky řádně uložili, cenné věci odevzdali, a slíbili jim, že všechno zase dostanou. Potom je vehnali do komor.

Stalo-li se, že lidé hru prohlédli a zdráhali se do komor vstoupit, začali je esesmani bít holemi, biči a pažbami ručnic. Vycvičení psi je kousali a rvali jim kusy masa z nahých těl. Jakmile se komora naplnila – a to tam na 18 čtverečních metrů napěchovali až 150 lidí, zabouchli pevně dveře, zašroubovali závory a okénkem ve stěně vsypali jed. Pak okénko neprodyšně uzavřeli a několik minut bylo slyšet křik a sténání.

Asi za půl hodiny otevřeli zadní dveře komory. Naskytl se hrůzný obraz: nahé ženy s dětmi, v nejhroznějších křečovitých postaveních, s rozdrásanou kůží, se zatátými pěstmi a s údy, které si navzájem v bolesti pokousaly, stály mrtvé, neboť byly tak napěchovány, že nemohly padnout.⁵⁷

Mohli bychom tedy říci, že Rudolf Lang alias Rudolf Höss byl obklopen luxusem, milující rodinou, žil dvěma životy. Ač ten, za branami tábora neměl rád, jak sám podotýkal, přesto práci, která spočívala ve vraždění nevinných lidí, vykonával, jak nejlépe svedl. Doma ve své pracovně přepočítával kapacitu pecí a zdokonaloval chod spaloven, aby zvýšil produktivitu práce. Tentýž člověk pak večer předčítal dětem pohádky a líbal je na dobrou noc.

⁵⁷ KRAUS, Ota a Erich KULKA. *Továrna na smrt*. 3. vyd. Praha: Orbis, 1955, str. 99/100.

Přijde-li nám na mysl otázka, že pokud by neplnil rozkazy z Berlína, přišel by on sám o život, je zajisté zcela na místě. Odpovědí nám ale může být fakt, že Rudolf Höss o odmítnutí tohoto rozkazu nikdy ani na okamžik neuvažoval a vše, co vykonával, vykonával s nejlepším svědomím pro vůdce a pro říši. Válka jeho očima byla oprávněná, vedená nenavistí k tzv. „nečisté rase“ a obzvláště k Židům. Z tohoto důvodu není jakákoli Hösova / Langova obrana, že jen plnil rozkazy, akceptovatelná.

4. Závěr

V této práci jsme se zabývali II. světovou válkou a přiblížili jsme si ji v dílech francouzského spisovatele Roberta Merleho, přímého účastníka válečného dění a bojů ve francouzském zálivu Dunkerque, konkrétně pak v jeho románech Víkend na Zuydcoote a Smrt je mým řemeslem.

V prvním románu Víkend na Zuydcoote se autor opírá o své vlastní zkušenosti a hluboké prožitky. Ty vložil do postavy seržanta Julienu Maillata. V ději, který je vtěsnán do pouhých dvou dnů se o životě vojáků, prožívajíc chvíle, kdy je Francie zatlačena do kouta a zbývá již jen pár týdnů k její konečné kapitulaci, dozvídáme, jak se asi cítí člověk, který je denně vystaven tváří v tvář smrti a nedokáže naprosto odhadnout, co se s ním bude dít dál. Je to jen čekání na něco, co s jistotou přichází, ale zatím je vizuálně neznámé. Tyto okamžiky musely být naprosto vyčerpávající a to i přes to, že se nám na chvíli zdá, že na břehu Sany je vcelku klid. Tuto atmosféru zcela jistě navodil autor záměrně. V zdánlivém klidu, kdy jsme svědky kamarádkých sedánek u jídla, běžných hovorů při setkávání se na pláži v zálivu zjišťujeme, jak obrovské zoufalství se v těch pouhých dvou dnech skrývá.

Autor velmi mistrně zachytil emocionální a psychologické aspekty ve vztazích lidí v době, kdy je člověk, jako osobnost rozpolcen válkou a násilím. Kdybychom chtěli souhrnně charakterizovat dílo klíčovými slovy, byla by to zajisté nejistota, strach, svědomí, ale také přátelství a vzájemná solidarita. Hlavním, všude přítomným motivem je to pak smrt.

Tímto slovem začíná název druhého Merleho románu z válečného období a to Smrt je mým řemeslem. Oproti Víkendu na Zuydcoote, kde jsme nahlédli do válečného dění z pozice obyčejných vojáků, se nám v této knize nabízí obraz nacistického režimu z druhé strany. Spisovatel nám utváří ucelený obraz pachatele i oběti zároveň.

Jak jsme již výše uvedli, nejedná se o obhajobu nacistického režimu. Je to příběh

nesrovnatelně velké, životní tragédie jedince, který slepě věřil režimu a naprosto se oddal zemi a těm, kteří ji vládli. Tato pak vedla k ještě větší tragédii, kdy byly ve jménu fanatické oddanosti, brutálně vyvražděny miliony lidí.

Cílem autora bylo, ukázat nám životní cestu hlavního hrdiny románu Rudolfa Langa. Ta začíná v roce 1913 a končí v roce 1945. Během těchto let, kdy nás autor nejprve seznamuje s vystrašeným chlapcem, se posléze zrodí, jeden z největších vrahů v novodobých dějinách lidstva, který byť nevraždil vlastní rukou, přesto je neodmyslitelně vinen smrtí miliónů bezbranných lidí. Autor chce poukázat na životní předěl, kdy se začíná rodit zlo, kdy vzniklo a z jakého důvodu.

Psychologická analýza tohoto člověka je hlavním tématem. Motivem, který nás provází celým dějem je smrt. Dalšími motivy je potom poslušnost, strach, absence citu, zlo, Židé, genocida i spravedlnost.

Oba hlavní hrdinové Merleho románů se setkávají se zlem. Jeden mu čelí, druhý pro ně pracuje. V obou případech v nich zlo potlačuje základní lidské city. Jednotlivci se snaží najít východiska a přizpůsobit se novým podmínkám, hledají smysl toho všeho kolem a učí se zvládat nové situace tzv. za pochodu. Každý z nich se přizpůsobuje po svém. Každý je veden jiným impulsem. Pro Maillata je to impuls přežití, snaha za každou cenu neztratit zbytek lidskosti, která ho paradoxně vede do záhuby. Pro Rudolfa Langa služba nacistické straně, naprostá poslušnost a oddanost, jejímž důsledkem jsou miliony mrtvých a dramatický konec šťastného rodinného života.

Válka, která je ústředním tématem Merleho románů, zničila miliony lidských životů, změnila jejich plány, sny a touhy. Vzala lidem rodiny, ženám muže, matkám děti. Vzala lidem bezpečné zázemí a radost ze života a tak navždy zůstává obrovským varovným milníkem v dějinách novodobého lidstva. Účastníci bojů, i lidé věznění nacisty, pokud se vůbec vrátili domů, vraceli se zlomení a jejich psychika byla navždy poznamenána.

Toto téma, které je nadále velmi aktuální, je v době současné velkým vykřičníkem, vzhledem k situaci, které dnes v Evropě čelíme. Věčná snaha lidstva o sebezničení se, je patrná, co lidstvo lidstvem je. Po technické stránce zdokonalující se zbrojní průmysl se tak v rukou člověka stává hrozbou apokalyptickou. Z tohoto důvodu odkazy, které nám autor děl s tématem II. světové války, Robert Merle zanechal, ostatní světové autory nevyjímaje, jsou apelem na lidskou společnost a varovným svědectvím, aby se válka nikdy neopakovala.

Použitá literatura a internetové zdroje:

- Bitva u Dunkerque: Když 400 000 vojáků čekalo na záchranu. Zoufalý pokus o evakuaci se Spojencům vyplatil. Dostupné z: REFRESHER.cz-
- FRYČER, Jaroslav, ed. *Slovník francouzsky píšících spisovatelů: Francie, Belgie, Lucembursko, Švýcarsko, Kanada, Maghreb a severní Afrika, "Černá" Afrika, Libanon, Oblast Indického a Tichého oceánu*. Praha: Libri, 2002.
- HARDING, Thomas. *Hanns a Rudolf: hon na velitele Auschwitzu*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-740.
- HÖHNE, Heinz. *SS: elita ve stínu smrti*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3972-4.
- HÖSS, Rudolf. *Velitelem v Osvětimi: autobiografické zápisky*. Přeložil Petr DVOŘÁČEK. Praha: Academia, 2006. Stíny. ISBN 8020014713.
- JOHNSON, Paul. *Dějiny dvacátého století*. Praha: Rozmluvy, 1991. ISBN 8085336073.
- KRAUS, Ota a Erich KULKA. *Továrna na smrt*. 3. vyd. Praha: Orbis, 1955.
- LORD, Walter. *Dunkerský zázrak*. Praha: Mladá fronta, 1987. Archiv (Mladá fronta).
- MERLE, Robert. *Muži pod ochranou*. Vyd. 3. Přeložil Zdeněk FRÝBORT. Praha: Epoque, 1999. ISBN 80-86328-00-7.
- merle-med.rtf (svkul.cz) Zpracovala: Lenka Štolfová.
- Robert Merle. Epilog –Dostupné z: iLiteratura.cz.
- Robert Merle, Interview –Dostupné z: Interview | Česká televize (ceskatelevize.cz), tvůrčí skupina Ondřeje Šrámka a redakce časopisu Xantypa.
- merle- Dostupné z: med.rtf (svkul.cz) Zpracovala: Lenka Štolfová.
- MERLE, Robert. *Až delfín promluví*. 3., v Argo 1.vyd. Praha: Argo, 1992. ISBN 80-901198-5-9.
- MERLE, Robert. *Dědictví otců*. Přeložil Miroslav DRÁPAL. Praha: Odeon, 1983. Klub čtenářů (Odeon)., z doslovu Josefa Polišenského.
- MERLE, Robert. *Lilie a purpur*. Přeložil Marie JANŮ, přeložil Jarmila FIALOVÁ. Praha: Mladá fronta, 2001. ISBN 80-204-0909-2.
- MERLE, Robert. *Madrapur*. Praha: Argo, 1993. ISBN 80-85794-02-0.
- MERLE, Robert. *Malevil*. Praha: Svoboda, 1992. ISBN 80-205-0242-4.
- MERLE, Robert. *Mé dobré město Paříž*. Praha: Odeon, 1985. Klub čtenářů (Odeon).
- MERLE, Robert. *Ostrov*. Přeložil A. J. LIEHM. Praha: Naše vojsko, 2017. ISBN 978-80-206-1655-5.

- MERLE, Robert. *Růže života*. Praha: Mladá fronta, 2000. Prsten (Mladá fronta). ISBN 80-204-0818-5.
- MERLE, Robert. *Sláva a úskalí*. Přeložil Marie JANŮ, přeložil Jarmila FIALOVÁ. Praha: Mladá fronta, 2002. ISBN 80-204-0949-1.
- MERLE, Robert. *Smrt je mým řemeslem*. 2. vyd., (V NV 1. vyd.). Praha: Naše vojsko, 1960. Živé knihy (Naše vojsko).
- MERLE, Robert. *Útok na kasárna*. Přeložil A. J. LIEHM. Praha: Naše vojsko, 2017. ISBN 978-80-206-1635-7.
- MERLE, Robert. *Víkend na Zuydcoote*. Praha: Naše vojsko, 1971.
- MERLE, Robert. *Vladař na scéně*. Přeložil Miroslav DRÁPAL. Praha: Odeon, 1986. Klub čtenářů (Odeon).
- MERLE, Robert. *V rozpuku mládí*. Přeložil Miroslav DRÁPAL. Praha: Odeon, 1984. Klub čtenářů (Odeon).
- MERLE, Robert. *Za sklem*. 2. vyd. Praha: Svoboda-Libertas, 1993. ISBN 80-205-0359-5.
- Šéf osvětimského koncentráku Rudolf Höss bral malou dceru s sebou do práce. Mazlila se s krvelačnými psy a jezdila na koních. Dostupné z: ČtiDoma.cz (ctidoma.cz).
- PLAČKOVÁ Adéla - *pracuje v Dětském diagnostickém ústavu v Bohumíně a také provozuje soukromou psychologickou praxi, zdroj: „Někteří dávají děti do diagnostáku jako do autoopravny,” říká psycholožka | HATEFREE CULTURE.*
- Raymond Queneau- francouzský spisovatel, dramatik, literární kritik, bývalý surrealista, scénárista a překladatel. Dostupné z: iLiteratura.cz.
- Robert Merle, proti proudu a mimo čas. Dostupné z: (Dunker) (fabula.org).
- SHAW, Antony. *Druhá světová válka den po dni*. V Praze: Naše vojsko, 2004. ISBN 80-7249-195-4.
- Šéf osvětimského koncentráku Rudolf Höss bral malou dceru s sebou do práce. Mazlila se s krvelačnými psy a jezdila na koních | ČtiDoma.cz (ctidoma.cz).
- ŠRÁMEK, Jiří. *Dějiny francouzské literatury v kostce*. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 8071982407.
- Světová literatura*, periodikum, ročník sedmnáctý, Odeon, 15. 11. 1971.
- Svítání - Robert Merle | Dostupné z: Databáze knih (databazeknih.cz).

